

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДОНЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТУСА

СКЛАДАНЮК ДАРІНА МИКОЛАЇВНА

Допускається до захисту:
Завідувач кафедри міжнародних економічних відносин, кандидат економічних наук, доцент

_____Марія ШКУРАТ
« ____ » _____ 2026 р.

**Міжнародна фінансова допомога як інструмент повоєнної відбудови
економіки України**

Спеціальність 292 Міжнародні економічні відносини
Освітньо-професійна програма «Міжнародний бізнес. Бізнес-переклад»

Кваліфікаційна (бакалаврська) робота

Науковий керівник:
Зорина АТАМАНЧУК, доцент кафедри
міжнародних економічних відносин,
кандидат економічних наук, доцент

підпис

Оцінка: _____ / _____ / _____
(бали / за шкалою ЄКТС / за національною
шкалою)

Голова ЕК: _____
(підпис)

Вінниця – 2026

АНОТАЦІЯ

Складанюк Д. М. Міжнародна фінансова допомога як інструмент повоєнної відбудови економіки України. Спеціальність 292 Міжнародні економічні відносини. Освітньо-професійна програма «Міжнародні економічні відносини». Донецький національний університет імені Василя Стуса. Вінниця, 2026.

У роботі розглянуто теоретичні засади міжнародної фінансової допомоги та її роль у забезпеченні економічного розвитку держав. Проаналізовано світовий досвід надання фінансової підтримки країнам в умовах військових конфліктів та післявоєнного відновлення. Досліджено сучасні особливості залучення міжнародної допомоги Україною та її вплив на макроекономічну стабільність.

Основними науковими результатами роботи є: обґрунтування ролі міжнародної фінансової допомоги як ключового інструменту повоєнного відновлення економіки України; оцінка впливу міжнародної фінансової допомоги на макроекономічну стабільність України; визначення напрямів підвищення її ефективності в умовах сучасних економічних викликів.

Ключові слова: міжнародна фінансова допомога, повоєнне відновлення, економіка України, макроекономічна стабільність, міжнародні фінансові організації, державний бюджет, зовнішнє фінансування, інвестиції, боргова стійкість, економічний розвиток.

88 с., 31 табл., 10 рис., бібліограф.: 65 найм.

Skladanyuk, D. International financial assistance as a tool for post-war economic reconstruction of Ukraine. Specialty 292 International Economic Relations. Educational program «International Economic Relations». Vasyl' Stus Donetsk National University. Vinnytsia, 2026.

The paper examines the theoretical foundations of international financial assistance and its role in ensuring the economic development of states. The world experience of providing financial support to countries in conditions of military conflicts and post-war recovery is analyzed. The modern features of attracting international assistance by Ukraine and its impact on macroeconomic stability are studied.

The main scientific results of the work are: substantiation of the role of international financial assistance as a key instrument for the post-war recovery of the Ukrainian economy; assessment of the international financial assistance impact on the macroeconomic stability of Ukraine; substantiation of directions for increasing its effectiveness in the face of modern economic challenges.

Keywords: international financial assistance, post-war recovery, economy of Ukraine, macroeconomic stability, international financial organizations, state budget, external financing, investments, debt sustainability, economic development.

88 p., 31 tabl., 10 fig., bibliography.: 65 items.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ МІЖНАРОДНОЇ ФІНАНСОВОЇ ДОПОМОГИ.....	7
1.1 Поняття, значення та види міжнародної фінансової допомоги.....	7
1.2 Фактори впливу та організація надання міжнародної фінансової допомоги для розвитку економіки держави.....	14
1.3 Особливості здійснення міжнародної фінансової допомоги в умовах війни та повоєнної відбудови держав.....	21
РОЗДІЛ 2 ДОСЛІДЖЕННЯ СТАНУ МІЖНАРОДНОЇ ФІНАНСОВОЇ ДОПОМОГИ В УМОВАХ ВІЙНИ.....	30
2.1 Оцінка світового досвіду надання міжнародної фінансової допомоги державам в умовах військових конфліктів.....	30
2.2 Напрямки та проекти міжнародної фінансової допомоги для повоєнного відновлення економіки України.....	39
2.3 Вплив міжнародної фінансової допомоги на макроекономічну стабільність України.....	49
РОЗДІЛ 3 ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ МІЖНАРОДНОЇ ФІНАНСОВОЇ ДОПОМОГИ ЯК ІНСТРУМЕНТУ ПОВОЄННОЇ ВІДБУДОВИ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ.....	61
3.1 Проблемні аспекти здійснення міжнародної фінансової допомоги для України.....	61
3.2 Напрями активізації міжнародної фінансової допомоги для повоєнного відновлення економіки України.....	69
ВИСНОВКИ.....	80
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	83

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Міжнародна фінансова допомога відіграє ключову роль у процесах повоєнного відновлення економіки України, виступаючи одним із основних джерел ресурсного забезпечення реконструкції держави. Умови масштабних руйнувань інфраструктури, втрати виробничого потенціалу та значного зростання бюджетного дефіциту зумовлюють необхідність залучення зовнішнього фінансування. У цьому контексті міжнародна фінансова підтримка стає важливим інструментом забезпечення макроекономічної стабільності та функціонування державних інституцій. Особливого значення набуває узгодження такої допомоги з довгостроковими стратегіями економічного розвитку та євроінтеграційними процесами України. Водночас ефективність використання міжнародних ресурсів значною мірою залежить від рівня інституційної спроможності держави та прозорості управління фінансами.

У сучасних умовах міжнародні фінансові організації виступають не лише донорами, а й партнерами у проведенні структурних реформ. Вони сприяють модернізації економіки, розвитку інфраструктури та відновленню ключових секторів господарства. Окрему роль відіграє координація дій між різними міжнародними інституціями для уникнення дублювання програм та підвищення ефективності фінансування. Важливо також враховувати, що міжнародна допомога має не лише стабілізаційний, а й трансформаційний характер. Вона формує передумови для переходу України до моделі сталого та інвестиційно орієнтованого розвитку. Таким чином, міжнародна фінансова допомога є стратегічним інструментом повоєнної відбудови та довгострокової економічної стійкості України.

Науковці активно аналізують різні аспекти міжнародної фінансової допомоги та її вплив на економічну безпеку, макроекономічну стабільність, відновлення України в умовах широкомасштабної війни. Значний внесок у дослідження співпраці з міжнародними фінансовими організаціями, зокрема

МВФ, Світовим банком та ЄБРР, зробили такі українські дослідники, як Т. Мединська, О. Посаднева, М. Прохорова, О. Батрак, Л. Кістерський, І. Коваленко, О. Гетманенко, Х. Танас, О. Чеберяко, В. Скрильов, Ю. Волкова, Л. Курносенко, О. Барпановський та інші. Серед іноземних вчених проблему вивчали. Водночас, потребує подальшого дослідження наукова проблема активізації міжнародної фінансової допомоги як інструменту повоєнної відбудови економіки України.

Метою кваліфікаційної роботи є дослідження ролі міжнародної фінансової допомоги як інструменту повоєнної відбудови економіки України, а також обґрунтування напрямів підвищення її ефективності в умовах сучасних викликів.

Поставлена мета обумовила вирішення наступних **завдань**:

- визначити поняття, значення та види міжнародної фінансової допомоги;
- обґрунтувати фактори впливу та організацію надання міжнародної фінансової допомоги для розвитку економіки держави;
- узагальнити особливості здійснення міжнародної фінансової допомоги в умовах війни та повоєнної відбудови держав;
- здійснити оцінку світового досвіду надання міжнародної фінансової допомоги державам в умовах військових конфліктів;
- вивчити напрямки та проекти міжнародної фінансової допомоги для повоєнного відновлення економіки України;
- оцінити вплив міжнародної фінансової допомоги на макроекономічну стабільність України;
- обґрунтувати проблемні аспекти здійснення міжнародної фінансової допомоги для України;
- розробити напрями активізації міжнародної фінансової допомоги для повоєнного відновлення вітчизняної економіки.

Об'єктом дослідження є процес здійснення міжнародної фінансової допомоги як інструменту повоєнної відбудови економіки України.

Предметом дослідження є теоретичні основи та прикладні аспекти

реалізації міжнародної фінансової допомоги як інструменту повоєнної відбудови економіки України.

Теоретичне значення одержаних результатів полягає у поглибленні наукових уявлень про сутність, форми та механізми міжнародної фінансової допомоги, а також її роль у забезпеченні повоєнного відновлення та макроекономічної стабільності держави. Отримані результати розширюють теоретичну базу досліджень у сфері міжнародних фінансів і дозволяють систематизувати підходи до оцінки впливу зовнішнього фінансування на розвиток національної економіки.

Практичне значення одержаних результатів полягає у можливості використання сформульованих висновків і рекомендацій для вдосконалення механізмів залучення та ефективного використання міжнародної фінансової допомоги в Україні. Отримані результати можуть бути застосовані органами державної влади при формуванні політики повоєнного відновлення, а також міжнародними фінансовими організаціями при плануванні програм підтримки. Крім того, запропоновані підходи можуть сприяти підвищенню результативності управління зовнішніми фінансовими ресурсами та забезпеченню макроекономічної стабільності держави.

Результати кваліфікаційної (бакалаврської) роботи апробовано на XXVI Всеукраїнській науковій конференції студентів, аспірантів та молодих вчених «Проблеми розвитку соціально-економічних систем в національній та глобальній економіці» (2 квітня, 2026 р., м. Вінниця), у межах якої авторкою підготовлено тези на тему: «Міжнародна фінансова допомога як інструмент відбудови української економіки».

Структура кваліфікаційної (бакалаврської) роботи. Бакалаврська робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел. Основний зміст роботи викладено на 88 сторінках друкованого тексту. Робота містить 31 таблицю та 10 рисунків. Список використаних джерел налічує 65 найменувань.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ МІЖНАРОДНОЇ ФІНАНСОВОЇ ДОПОМОГИ

1.1 Поняття, значення та види міжнародної фінансової допомоги

Міжнародна фінансова допомога відіграє важливу роль у забезпеченні стабільного розвитку економіки держави, особливо в умовах кризових явищ та обмеженості внутрішніх ресурсів. Вона сприяє фінансуванню соціально-економічних програм, модернізації інфраструктури та підтримці макроекономічної рівноваги. Завдяки залученню зовнішніх ресурсів держави отримують можливість прискорити економічне зростання та впроваджувати структурні реформи.

Особливого значення міжнародна фінансова допомога набуває в умовах воєнних конфліктів і післявоєнної відбудови, коли національна економіка потребує значних інвестицій для відновлення. Отже, міжнародна фінансова допомога виступає важливим інструментом підтримки економічної стійкості та довгострокового розвитку держави [1; 2].

В цілому міжнародна допомога являє собою комплексну систему фінансових, матеріальних, технічних та інституційних ресурсів, що надаються іноземними державами, міжнародними організаціями та іншими донорами з метою підтримки соціально-економічного розвитку країни-реципієнта [3]. Вона спрямована на подолання економічних труднощів, забезпечення макроекономічної стабільності, реалізацію реформ і відновлення інфраструктури.

Така допомога може мати як короткостроковий характер, орієнтований на подолання кризових явищ, так і довгострокову спрямованість, пов'язану із забезпеченням сталого розвитку. Важливою її особливістю є поєднання різних форм і інструментів впливу, що дозволяє адаптувати її до конкретних потреб держави. Міжнародна допомога виступає важливим механізмом інтеграції країни у світову економіку та підвищення її економічної стійкості [4; 5].

У сучасних трансформаційних умовах міжнародна допомога може мати різний характер та природу міждержавних відносин, що обумовлено рівнем економічного розвитку країни, масштабами кризових явищ, політичною ситуацією та пріоритетами державної політики. Крім того, характер допомоги залежить від специфіки проблем, які потребують вирішення, зокрема відновлення інфраструктури, стабілізації фінансової системи чи підтримки соціальної сфери. Важливим чинником є також рівень інтеграції держави у світову економіку та співпраця з міжнародними фінансовими організаціями. Отже, різноманітність форм міжнародної допомоги дозволяє адаптувати її до конкретних потреб розвитку економіки держави [6; 7].

Місце фінансової складової в системі міжнародної допомоги визначено на рис. 1.1.

Рисунок 1.1 – Місце фінансової складової в системі міжнародної допомоги

Джерело: складено автором на основі [2; 4; 8; 9]

Отже, міжнародна фінансова допомога є складною та багатогранною системою зовнішньої підтримки, що охоплює фінансові, технічні, гуманітарні, інвестиційні, бюджетні, військово-технічні, інституційні та правові інструменти впливу [2; 8]. Вона формується на основі взаємодії держав-донорів, міжнародних організацій і країн-реципієнтів та спрямовується на вирішення як поточних соціально-економічних проблем, так і стратегічних завдань розвитку.

У науковій літературі поняття міжнародної фінансової допомоги не має єдиного усталеного трактування, що зумовлює певну неоднозначність у його розумінні. Існуюча відмінність у підходах (табл. 1.1) пояснюється багатогранністю форм і механізмів надання допомоги, а також різними цілями її аналізу в економічних дослідженнях.

Таблиця 1.1 – Окремі наукові дефініції поняття «міжнародна фінансова допомога»

ПІБ науковців	Визначення
1	2
Хом'як М. С. [17]	Міжнародна фінансова допомога охоплює систему зовнішніх фінансових і нефінансових ресурсів, що залучаються державою у вигляді грантових коштів, позикового фінансування, технічної та консультативної підтримки, гарантійних інструментів, а також гуманітарних програм
Панченко В. А. [18]	Міжнародна фінансова допомога – ключовий чинник підтримки та відновлення економіки в умовах війни, що включає потоки від МВФ, Світового банку, ЄС та допомоги, спрямовані на макрофінансову стабілізацію, реабілітацію інфраструктури та трансформацію економіки
Виговська Н. Г., Цисар О. В. [19]	Грантова фінансова допомога – сукупність фінансових та інших ресурсів, наданих на умовах безоплатного, безповоротного, цільового фінансування за рахунок різних джерел, включаючи міжнародну технічну допомогу, для реалізації заходів або проєктів
Дем'янчук О. І. [11]	Міжнародна фінансова допомога на розвиток – державна допомога, що спрямована на сприяння економічному розвитку та добробуту країн, що розвиваються (включає гранти та пільгові кредити)
Батрак О. В., Маргасова В. Г. [20]	Міжнародна фінансова допомога – визначальний чинник забезпечення функціонування системи публічних фінансів, покриття бюджетного дефіциту та підтримки стійкості в умовах кризи/війни (гранти, кредити від МФО та донорів)
Прохорова М. Е., Гуменюк Я. М. [1]	Міжнародна фінансова допомога оцінюється як інструмент, що впливає на економічне зростання та інституційний розвиток країн через інвестиційні потоки та підтримку реформ

Продовження таблиці 1.1

1	2
Мединська Т. В., Боднарюк І. Л., Олійник Н. Р. [1]	Міжнародна фінансова допомога – інструмент підтримки макрофінансового управління, захисту населення, відновлення інфраструктури та збереження економічного потенціалу в умовах війни (фінансова, технічна, грантова форми)
Мороз Н. В., Косик В. М. [12]	Міжнародна фінансова допомога – ресурси від міжнародних фінансових організацій (МВФ, Світовий банк, ЄБРР тощо) для макроекономічної стабілізації, структурних реформ та відновлення, що поєднують кредити, гранти та технічну підтримку

Джерело: складено автором на основі даних [1; 11; 12; 17; 18; 19; 20]

За результатами проведеного дослідження вважаємо, що міжнародна фінансова допомога – це сукупність фінансових ресурсів (грантів, пільгових кредитів, гарантій та інших інструментів), а також супутньої технічної, консультативної та гуманітарної підтримки, які надаються іноземними державами, міжнародними фінансовими організаціями, фондами та іншими донорами реципієнтній країні на умовах часткової або повної безповоротності, цільового використання та, як правило, з метою забезпечення макрофінансової стабілізації, економічного відновлення, структурних реформ, соціального захисту населення та підвищення стійкості до криз (військових, економічних чи гуманітарних).

Основні сутнісні характеристики міжнародної фінансової допомоги відображають її економічну природу, механізми надання та цільове спрямування [11; 18; 20]:

1. Міжнародний характер. Міжнародна фінансова допомога формується в межах взаємодії держав-донорів, міжнародних організацій та країн-реципієнтів, що зумовлює її транскордонний характер і залежність від глобальних економічних та політичних процесів;

2. Ресурсна спрямованість. Вона передбачає залучення фінансових ресурсів (грантів, кредитів, гарантій), а також супутніх нематеріальних активів - знань, технологій і консультацій, що забезпечує комплексний вплив на розвиток економіки;

3. Цільовий характер використання. Надання допомоги завжди

супроводжується визначенням конкретних цілей (економічне відновлення, соціальний захист, інфраструктурний розвиток, реформи), що обмежує її використання певними напрямками;

4. Умовність надання. Значна частина міжнародної допомоги надається з умовами виконання певних реформ, дотримання макроекономічних показників або реалізації програм співпраці з донорами;

5. Безповоротність або пільговість. Фінансова допомога може бути як безповоротною (гранти), так і пільговою (кредити з низькими ставками та довгими строками погашення), що відрізняє її від комерційного фінансування;

6. Комплексний характер. Міжнародна допомога поєднує різні форми підтримки – фінансову, технічну, гуманітарну, інституційну, що дозволяє впливати одночасно на різні сфери розвитку держави;

7. Спрямованість на розвиток і стабілізацію. Головною метою є забезпечення макроекономічної стабільності, підтримка економічного зростання, подолання кризових явищ та підвищення стійкості держави до зовнішніх шоків;

8. Інституційна регульованість. Надання міжнародної допомоги здійснюється через міжнародні фінансові інституції (МВФ, Світовий банк, ЄС тощо), які встановлюють правила, процедури та контроль за її використанням.

Отже, міжнародна фінансова допомога є багатовимірним інструментом глобальної економічної взаємодії, що поєднує фінансові ресурси, інституційні механізми та цільові програми розвитку.

Міжнародна фінансова допомога відіграє важливу роль у забезпеченні економічного розвитку держав, особливо в умовах обмеженості внутрішніх фінансових ресурсів. Вона сприяє стабілізації макроекономічних показників, підтримці державного бюджету та фінансуванню пріоритетних галузей економіки. Завдяки залученню зовнішніх ресурсів країни отримують можливість реалізовувати масштабні інфраструктурні та соціальні проекти. Крім того, міжнародна допомога виступає каталізатором структурних реформ і підвищення інвестиційної привабливості економіки [15].

Значення міжнародної фінансової допомоги у забезпеченні економічного розвитку держав узагальнено на рис. 1.2.

Значення міжнародної фінансової допомоги у забезпеченні економічного розвитку держав	
→	1. Забезпечення макроекономічної стабільності. Міжнародна фінансова допомога сприяє стабілізації державних фінансів, підтримці платіжного балансу та зменшенню бюджетного дефіциту, що є критично важливим для економічної рівноваги.
→	2. Фінансування державного бюджету. Вона дозволяє покривати першочергові державні витрати, зокрема соціальні виплати, оборонні потреби та функціонування ключових секторів економіки.
→	3. Розвиток інфраструктури. Зовнішні ресурси спрямовуються на будівництво та відновлення транспортної, енергетичної, комунальної та соціальної інфраструктури, що формує основу економічного зростання.
→	4. Підтримка структурних реформ. Міжнародна допомога стимулює проведення реформ у державному управлінні, фінансовій системі, судовій сфері та інших ключових інституціях.
→	5. Підвищення інвестиційної привабливості. Завдяки зовнішній підтримці та стабілізації економіки покращується інвестиційний клімат, що сприяє залученню приватного капіталу.
→	6. Соціальний захист населення. Частина міжнародної допомоги спрямовується на підтримку соціально вразливих груп населення, зниження рівня бідності та забезпечення базових потреб.
→	7. Сприяння економічному відновленню. У кризових та післявоєнних умовах допомога стає ключовим ресурсом для швидкого відновлення виробництва, бізнесу та зайнятості.
→	8. Підвищення стійкості до криз. Міжнародна фінансова підтримка зміцнює здатність держави протидіяти економічним, фінансовим та гуманітарним шокам, формуючи довгострокову стійкість розвитку.

Рисунок 1.2 – Значення міжнародної фінансової допомоги у забезпеченні економічного розвитку держав

Джерело: складено автором на основі [8; 11; 20]

У сучасних умовах міжнародна фінансова допомога набуває багатогранного характеру, що зумовлює існування різних її форм та інструментів. Це пов'язано з різноманітністю цілей, які ставлять перед собою країни-донори та міжнародні організації, а також зі специфікою потреб держав-реципієнтів. Залежно від напрямів використання, рівня економічного розвитку та характеру кризових

явищ міжнародна допомога може набувати різних форм, які узагальнено у табл. 1.2.

Таблиця 1.2 – Види міжнародної фінансової допомоги

Вид допомоги	Характеристика
Гранти	Безповоротна фінансова допомога, що надається державам або проектам для фінансування соціальних, гуманітарних, інфраструктурних та реформаторських програм. Не потребує повернення коштів
Пільгові кредити (концесійні позики)	Фінансові ресурси, що надаються на вигідних умовах (низькі відсоткові ставки, довгі строки погашення). Використовуються для фінансування великих інвестиційних проєктів
Комерційні або стандартні кредити	Позики, що надаються на ринкових умовах і передбачають повне повернення основної суми та відсотків. Часто супроводжуються вимогами щодо кредитоспроможності
Гарантії	Зобов'язання міжнародних організацій або держав-донорів частково або повністю покрити кредитні ризики позичальника, що полегшує доступ до фінансування
Бюджетна підтримка	Пряме фінансування державного бюджету країни-реципієнта для покриття поточних витрат і підтримки макрофінансової стабільності
Інвестиційне фінансування	Надання коштів або участь у фінансуванні довгострокових проєктів розвитку інфраструктури, промисловості та енергетики
Технічна допомога	Передача знань, технологій, експертної підтримки та навчання персоналу для підвищення інституційної спроможності держави
Гуманітарна фінансова допомога	Фінансування або матеріальна підтримка, спрямована на подолання наслідків криз, воєн або стихійних лих і забезпечення базових потреб населення

Джерело: складено автором на основі [14; 16; 17]

Можна стверджувати, що міжнародна фінансова допомога представлена широким спектром інструментів, які відрізняються за умовами надання, ступенем повернення та цілями використання, що дозволяє комплексно підтримувати економічний розвиток держав.

Таким чином, міжнародна фінансова допомога є багатогранною економічною категорією, яка розглядається як сукупність фінансових ресурсів, а також технічної, гуманітарної, інституційної та іншої підтримки, що надається країнам-реципієнтам для забезпечення їх соціально-економічного розвитку. Визначено основні сутнісні характеристики міжнародної фінансової допомоги, серед яких міжнародний характер, цільова спрямованість, умовність, пільговість або безповоротність, а також інституційна регульованість. Отже, міжнародна

фінансова допомога виступає важливим інструментом підтримки економічної стабільності та довгострокового розвитку країн у сучасних глобальних умовах.

1.2 Фактори впливу та організація надання міжнародної фінансової допомоги для розвитку економіки держави

У сучасних умовах міжнародна фінансова допомога формується та реалізується під впливом комплексу економічних, політичних, соціальних та інституційних факторів, які визначають її обсяги, напрями та ефективність використання. Її надання є складним організаційним процесом, що передбачає взаємодію міжнародних фінансових організацій, урядів країн-донорів та держав-реципієнтів. Особливе значення має узгодження умов фінансування, контроль за використанням ресурсів та оцінка результативності реалізованих програм. У цьому контексті важливою є не лише доступність зовнішніх ресурсів, але й здатність держави ефективно їх залучати та використовувати. Отже, дослідження факторів впливу та організації міжнародної фінансової допомоги є ключовим для розуміння її ролі у розвитку національних економік [1; 4].

Фактори впливу на надання міжнародної фінансової допомоги державі являють собою сукупність взаємопов'язаних економічних, політичних, соціальних та інституційних умов, які визначають обсяги, напрями та ефективність залучення зовнішніх фінансових ресурсів. Вони формують передумови для прийняття рішень міжнародними донорами щодо доцільності та масштабів підтримки тієї чи іншої країни [6; 8].

До таких факторів належать рівень економічного розвитку держави, стан її фінансової системи, політична стабільність, прозорість управління та ефективність використання попередньо отриманої допомоги. Важливу роль також відіграють глобальні геополітичні процеси, міжнародні кризи та стратегічні інтереси країн-донорів [10; 12]. Отже, система факторів впливу визначає як доступність міжнародної фінансової допомоги, так і її результативність у забезпеченні економічного розвитку держави.

Фактори впливу щодо надання міжнародної фінансової допомоги для розвитку економіки держави можна розглядати на різних рівнях, а саме тих, що узагальнено у табл. 1.3.

Таблиця 1.3 – Рівні впливу на надання міжнародної фінансової допомоги

Рівень	Характеристика	Приклади реалізації
Глобальний (міжнародний)	Визначається світовими економічними процесами, геополітичною ситуацією, міжнародними кризами та стратегічними інтересами країн-донорів і міжнародних організацій. Формує загальні обсяги та напрями допомоги	Україна (після 2022 р. різке збільшення допомоги через війну та геополітичну підтримку ЄС і США); Афганістан (постійна міжнародна підтримка через гуманітарну кризу); Сирія (допомога через наслідки війни)
Національний	Відображає внутрішній стан економіки держави: рівень ВВП, боргове навантаження, макроекономічну стабільність, політичну ситуацію та інвестиційний клімат. Впливає на доступність і обсяги допомоги	Греція (масштабна фінансова допомога ЄС і МВФ під час боргової кризи 2010-х років); Україна (підтримка МВФ через макрофінансову нестабільність); Аргентина (програми МВФ через боргові проблеми)
Інституційний (внутрішньо-державний)	Характеризується якістю державного управління, рівнем корупції, ефективністю інституцій та здатністю виконувати умови донорів і реалізовувати реформи. Визначає ефективність використання допомоги	Руанда (успішне використання допомоги завдяки ефективним реформам управління); Україна (реформи антикорупційних органів як умова фінансування ЄС і МВФ); Молдова (покращення доступу до допомоги через інституційні реформи)

Джерело: складено автором на основі [14; 16; 17]

Отже, фактори впливу на надання міжнародної фінансової допомоги державі мають багаторівневий характер і охоплюють глобальний, національний та інституційний рівні. На глобальному рівні визначальними є світові економічні тенденції, геополітична ситуація та інтереси країн-донорів і міжнародних організацій. Національний рівень відображає внутрішній стан економіки держави, зокрема її фінансову стабільність, боргове навантаження та інвестиційну привабливість. Інституційний рівень характеризує якість державного управління, рівень корупції та спроможність ефективно використовувати отримані ресурси [16; 17].

Взаємодія цих рівнів формує обсяги, умови та напрями міжнародної фінансової допомоги. Важливу роль відіграє також здатність держави виконувати вимоги донорів і реалізовувати необхідні реформи. Отже, комплексний вплив зазначених факторів визначає ефективність залучення та використання міжнародної фінансової допомоги.

Надання міжнародної фінансової допомоги для розвитку економіки держави – це комплексний процес, який залежить від поєднання геополітичних інтересів, внутрішньої спроможності країни-реципієнта та ефективності використання коштів. Основні фактори впливу на отримання допомоги можна розділити на кілька ключових груп.

Основні фактори впливу на отримання міжнародної фінансової допомоги можна розділити на кілька ключових груп: економічні, політичні, соціальні, інституційні та зовнішньополітичні (геополітичні) [14; 16; 17]:

1. Економічні фактори. До них належать рівень економічного розвитку країни, стан державних фінансів, обсяг ВВП, дефіцит бюджету, рівень зовнішнього боргу та інвестиційна привабливість. Чим слабша економіка, тим вищою є потреба в зовнішній фінансовій підтримці;

2. Політичні фактори. Включають політичну стабільність, характер державного управління, наявність демократичних інститутів та рівень довіри до уряду. Політична нестабільність або конфлікти можуть як збільшувати обсяги допомоги (у кризових ситуаціях), так і ускладнювати її отримання;

3. Соціальні фактори. Охоплюють рівень життя населення, масштаби бідності, безробіття, соціальну напругу та гуманітарні проблеми. Високий рівень соціальних викликів часто є підставою для збільшення гуманітарної та фінансової допомоги;

4. Інституційні фактори. Характеризують ефективність державних інституцій, рівень корупції, прозорість використання коштів та спроможність реалізовувати реформи. Сильні інституції підвищують довіру донорів і обсяги фінансування;

5. Зовнішньополітичні (геополітичні) фактори. Визначаються стратегічними інтересами країн-донорів, міжнародними союзами, участю держави в міжнародних організаціях, а також глобальними кризами та конфліктами. У таких умовах допомога часто має не лише економічний, а й політичний характер.

Групування найбільш впливових факторів впливу на отримання міжнародної фінансової допомоги державою узагальнено у табл. 1.4.

Таблиця 1.4 – Групування найбільш впливових факторів впливу на отримання міжнародної фінансової допомоги

Група факторів	Перелік факторів впливу	Можливі результати впливу
Економічні	Рівень ВВП; стан державного бюджету; дефіцит бюджету; рівень зовнішнього боргу; інвестиційна привабливість; інфляція	зростання або скорочення обсягів допомоги; зміна умов кредитування; надання пільгових позик або грантів; посилення фінансового контролю
Політичні	Політична стабільність; ефективність уряду; рівень демократії; наявність реформ; довіра до влади	підвищення або зниження довіри донорів; збільшення фінансування у разі стабільності; обмеження доступу до допомоги при політичних ризиках
Соціальні	Рівень бідності; безробіття; соціальна нерівність; гуманітарні кризи; рівень життя населення	збільшення гуманітарної та соціальної допомоги; спрямування коштів на підтримку населення; реалізація соціальних програм
Інституційні	Рівень корупції; ефективність державного управління; прозорість використання коштів; здатність до реалізації реформ	підвищення довіри міжнародних донорів; збільшення обсягів фінансування; посилення контролю за використанням ресурсів
Зовнішньополітичні (геополітичні)	Міжнародні конфлікти; стратегічні інтереси країн-донорів; участь у міжнародних організаціях; глобальні кризи	формування політично вмотивованої допомоги; різке збільшення фінансування у кризових умовах; зміна пріоритетів донорської підтримки

Джерело: складено автором на основі [14; 16; 17]

Представлене групування факторів дозволяє системно оцінити умови формування міжнародної фінансової допомоги та показує, що її обсяги й

спрямованість залежать як від внутрішнього стану економіки держави, так і від зовнішніх геополітичних процесів.

Організаційні аспекти надання міжнародної фінансової допомоги для розвитку економіки держави відображають сукупність інституційних механізмів, процедур і правил, за допомогою яких здійснюється залучення, розподіл та використання зовнішніх фінансових ресурсів. Вони охоплюють взаємодію між міжнародними фінансовими організаціями, урядами країн-донорів та державами-реципієнтами на всіх етапах реалізації програм допомоги.

Важливим елементом є визначення умов надання фінансування, узгодження цільових програм та підписання відповідних міжнародних угод. Значну роль відіграє також система контролю та моніторингу, яка забезпечує прозорість використання коштів і оцінку ефективності реалізованих проєктів [10]. Крім того, організаційні аспекти передбачають координацію різних джерел допомоги для уникнення дублювання фінансування та підвищення результативності.

Організація надання міжнародної фінансової допомоги – це система інституційних, правових та процедурних механізмів, які регламентують процес залучення, розподілу, використання та контролю зовнішніх фінансових ресурсів, що надаються державі-реципієнту міжнародними організаціями, урядами країн-донорів та іншими фінансовими інституціями [12]. Вона охоплює узгодження умов фінансування, підготовку та реалізацію програм і проєктів розвитку, а також моніторинг і оцінку їх ефективності. Важливим елементом є координація дій між усіма учасниками процесу для забезпечення цільового та прозорого використання коштів.

Інституційний аспект надання міжнародної фінансової допомоги відображає систему взаємодії та функціонування міжнародних і національних інституцій, які беруть участь у процесі залучення, розподілу та контролю зовнішніх фінансових ресурсів. Він охоплює діяльність міжнародних фінансових організацій (МВФ, Світового банку, ЄС та інших донорів), урядових структур держав-реципієнтів, а також спеціалізованих агентств і фондів розвитку [14].

Інституції, що здійснюють надання міжнародної фінансової допомоги та впливають на цей процес представлено у табл. 1.5.

Таблиця 1.5 – Інституційна структура надання міжнародної фінансової допомоги

Інституція	Рівень	Основні напрями діяльності	Приклади допомоги
Міжнародний валютний фонд (МВФ)	Глобальна фінансова організація	Стабілізація макроекономіки, підтримка платіжного балансу, кредитні програми	Програми stand-by для України, підтримка під час криз
Світовий банк	Міжнародна фінансова установа розвитку	Фінансування інфраструктурних проєктів, боротьба з бідністю, реформи	Кредити та гранти для відбудови інфраструктури України
Європейський Союз (ЄС)	Регіональне об'єднання	Макрофінансова допомога, бюджетна підтримка, інтеграційні програми	Макрофінансова допомога (MFA) для України
Європейський інвестиційний банк (ЄІБ)	Фінансова інституція ЄС	Інвестиційні проєкти, інфраструктура, енергетика	Фінансування транспортних та енергетичних проєктів
Європейський банк реконструкції та розвитку (ЄБРР)	Міжнародний банк розвитку	Підтримка приватного сектору, інвестиції, модернізація економіки	Кредити бізнесу та інфраструктурні проєкти в Україні
ООН та її агенції (ПРООН, ЮНІСЕФ тощо)	Міжнародні організації системи ООН	Гуманітарна допомога, соціальний розвиток, відновлення	Допомога постраждалим від війни, відновлення соціальних послуг
Уряди країн-донорів (США, Німеччина, Японія тощо)	Двосторонні донори	Пряма фінансова, гуманітарна та технічна допомога	Гранти та бюджетна підтримка України
Міжнародні фінансові фонди та трасти	Спеціалізовані фонди	Цільове фінансування окремих програм і проєктів	Фонди відновлення України, гуманітарні трасти

Джерело: складено автором на основі [14; 16; 17]

Визначена система інституцій, що надають міжнародну фінансову допомогу, є багаторівневою та включає глобальні, регіональні та двосторонні організації, які забезпечують комплексну підтримку держав у процесі їх економічного розвитку та відновлення.

Важливою складовою є нормативно-правове забезпечення, яке регулює умови надання міжнародної фінансової допомоги, визначає вимоги до

прозорості та звітності, а також встановлює механізми контролю й моніторингу за ефективністю використання залучених ресурсів. Воно формується на основі міжнародних договорів, угод між країнами-донорами та реципієнтами, а також внутрішнього законодавства держави-одержувача. Таке регулювання забезпечує правову визначеність співпраці сторін, мінімізує ризики нецільового використання коштів і підвищує довіру до фінансових інституцій [18; 21].

Крім того, нормативно-правова база сприяє узгодженню національних реформ із вимогами міжнародних організацій. Таким чином, правове забезпечення є ключовим елементом ефективної організації міжнародної фінансової допомоги.

Надання міжнародної фінансової допомоги відбувається з дотриманням відповідних ключових процедурних аспектів, які забезпечують її ефективність, прозорість та цільове використання [1; 10; 17].

1. Ідентифікація потреб країни-реципієнта. На початковому етапі визначаються основні проблеми та пріоритети розвитку держави, які потребують зовнішнього фінансування (бюджетний дефіцит, відбудова інфраструктури, соціальні програми тощо);

2. Формування та подання запиту на допомогу. Уряд країни-реципієнта звертається до міжнародних фінансових організацій або держав-донорів із офіційним запитом, у якому обґрунтовується необхідність фінансування;

3. Оцінка та експертиза проєктів. Міжнародні інституції здійснюють аналіз економічної доцільності, фінансових ризиків, ефективності та відповідності проєктів встановленим критеріям;

4. Узгодження умов фінансування. Проводяться переговори щодо обсягів допомоги, строків, відсоткових ставок (у разі кредитів), а також умов використання коштів і виконання реформ;

5. Підписання міжнародних угод. Оформлюються юридично зобов'язуючі документи, які визначають права та обов'язки сторін, а також механізми реалізації допомоги;

6. Реалізація програм і проєктів. Відбувається безпосереднє використання фінансових ресурсів відповідно до затверджених напрямів і бюджетів;

7. Моніторинг та контроль використання коштів. Здійснюється постійний нагляд з боку донорів та міжнародних організацій для забезпечення прозорості та ефективності витрачання ресурсів;

8. Оцінка результативності допомоги. Після завершення проєктів проводиться аналіз досягнутих результатів та їх впливу на економічний розвиток держави.

Отже, дотримання ключових процедурних етапів забезпечує системність, контрольованість та результативність надання міжнародної фінансової допомоги.

Таким чином, можна зробити висновок, що фактори впливу та організація надання міжнародної фінансової допомоги є взаємопов'язаними елементами, що визначають ефективність зовнішньої підтримки розвитку економіки держави. Аналіз факторів показав, що ключовими серед них є економічні, політичні, соціальні, інституційні та геополітичні чинники, які формують обсяги та умови залучення фінансових ресурсів. Організаційні аспекти забезпечують чітку послідовність процедур від ідентифікації потреб до оцінки результатів реалізації проєктів. Значну роль у цьому процесі відіграють міжнародні фінансові організації та інституційна взаємодія між донорами і державами-реципієнтами. Ефективність надання допомоги значною мірою залежить від нормативно-правового забезпечення, прозорості та якості державного управління.

1.3 Особливості здійснення міжнародної фінансової допомоги в умовах війни та повоєнної відбудови держав

В умовах воєнних конфліктів та післявоєнної відбудови міжнародна фінансова допомога набуває особливої ролі як ключовий інструмент підтримки функціонування держави та відновлення її економіки. Війна призводить до значних втрат у виробничій, інфраструктурній та соціальній сферах, що потребує

масштабного залучення зовнішніх фінансових ресурсів. У таких умовах змінюються не лише обсяги та напрями допомоги, але й механізми її надання, пріоритети фінансування та рівень міжнародної координації. Особливого значення набувають швидкість реагування донорів, цільове спрямування ресурсів та посилений контроль за їх використанням [16; 18].

Вплив військових дій на здійснення міжнародної фінансової допомоги має комплексний і трансформаційний характер, оскільки війна суттєво змінює як обсяги, так і механізми її надання (рис. 1.3).

Особливості впливу військових дій на здійснення міжнародної фінансової допомоги	
→	1. Різке зростання обсягів допомоги. Умови війни спричиняють значне збільшення міжнародної фінансової підтримки через критичну потребу держави у ресурсах для фінансування бюджету, оборони та відновлення економіки.
→	2. Пріоритет гуманітарної складової. Під час воєнних дій основна увага зміщується на гуманітарну допомогу, яка спрямовується на забезпечення населення продуктами харчування, медичними засобами, житлом та базовими послугами.
→	3. Скорочення строків прийняття рішень. Процедури погодження та надання фінансування значно прискорюються, оскільки міжнародні донори реагують на кризові потреби в екстреному режимі.
→	4. Зміна структури фінансування. Зростає частка грантів і безповоротної допомоги, тоді як кредитні інструменти часто супроводжуються пільговими умовами або відтермінуванням погашення.
→	5. Посилення ролі міжнародних організацій. МВФ, Світовий банк, ЄС та ООН активізують свої програми підтримки, координуючи значні фінансові та гуманітарні ресурси.
→	6. Підвищення контролю та моніторингу. Через високі ризики нецільового використання коштів посилюється система звітності, аудиту та міжнародного контролю за реалізацією програм.
→	7. Орієнтація на відновлення інфраструктури. Поряд із гуманітарною допомогою зростає фінансування критичної інфраструктури - енергетики, транспорту, житлового фонду та соціальної сфери.
→	8. Геополітичний фактор впливу. Військові конфлікти посилюють політичну складову допомоги, оскільки підтримка держави-реципієнта часто стає елементом міжнародної безпеки та стратегічних інтересів донорів.

Рисунок 1.3 – Особливості впливу військових дій на здійснення міжнародної фінансової допомоги

Джерело: складено автором на основі [8; 11; 20]

Отже, військові дії суттєво трансформують систему міжнародної фінансової допомоги, роблячи її більш оперативною, масштабною та орієнтованою на гуманітарні й відновлювальні потреби.

У сучасних умовах військових конфліктів та повномасштабних війн процес надання міжнародної фінансової допомоги супроводжується значним зростанням невизначеності та складності її реалізації. Це зумовлює появу окремої категорії ризиків, які суттєво відрізняються від ризиків у мирний період і потребують спеціального врахування. До таких ризиків належать воєнно-політичні, інституційні, фінансові, логістичні та безпекові чинники, що безпосередньо впливають на обсяги, швидкість і ефективність надання допомоги. В умовах війни зростає ймовірність руйнування інфраструктури, ускладнення контролю за використанням коштів та порушення механізмів фінансової звітності. Саме тому врахування специфічних ризиків є необхідною умовою забезпечення результативності міжнародної фінансової допомоги та її спрямування на стабілізацію і відновлення економіки держави [1; 12].

Систематизація ризиків здійснення міжнародної фінансової допомоги державі, яка знаходиться в стані війни або військового конфлікту представлена у табл. 1.6.

Таблиця 1.6 – Систематизація ризиків здійснення міжнародної фінансової допомоги державі, яка знаходиться в стані війни або військового конфлікту

Група ризиків	Ризикові фактори	Можливі наслідки
1	2	3
Воєнно-політичні ризики	1. Ескалація бойових дій 2. Зміна політичного режиму 3. Втрата контролю над територіями 4. Геополітична напруженість між донорами 5. Зміна стратегічних інтересів країн-партнерів	1. Скорочення або затримка допомоги 2. Перегляд умов фінансування 3. Ускладнення реалізації проєктів 4. Зменшення довіри донорів 5. Переорієнтація потоків допомоги на інші регіони
Фінансово-економічні ризики	1. Різне зростання бюджетного дефіциту 2. Інфляційні процеси 3. Девальвація національної валюти 4. Зростання державного боргу	1. Збільшення залежності від зовнішнього фінансування 2. Зменшення купівельної спроможності коштів 3. Ускладнення обслуговування боргу

Продовження таблиці 1.6

1	2	3
	5. Порушення фінансової стабільності	4. Погіршення макроекономічних показників 5. Обмеження інвестиційної активності
Інституційні ризики	1. Слабкість державного управління 2. Високий рівень корупції 3. Недостатня прозорість використання коштів 4. Руйнування державних інституцій 5. Низька спроможність реалізації реформ	1. Втрата довіри міжнародних донорів 2. Посилення контролю та обмежень фінансування 3. Зниження ефективності проєктів 4. Затримка відновлення економіки 5. Скорочення обсягів допомоги
Безпекові та логістичні ризики	1. Руйнування інфраструктури 2. Блокування транспортних шляхів 3. Ризики для персоналу проєктів 4. Неможливість доставки ресурсів 5. Кібератаки на фінансові системи	1. Зрив реалізації програм допомоги 2. Зростання витрат на логістику 3. Затримки у фінансуванні проєктів 4. Пошкодження або втрата ресурсів 5. Порушення фінансових операцій
Соціально-гуманітарні ризики	1. Масова міграція населення 2. Зростання рівня бідності 3. Гуманітарна криза 4. Безробіття 5. Погіршення доступу до медичних та освітніх послуг	1. Збільшення потреби в гуманітарній допомозі 2. Перевантаження соціальних програм 3. Соціальна нестабільність 4. Зниження якості людського капіталу 5. Довгострокове уповільнення економічного розвитку

Джерело: складено автором на основі [14; 16; 17]

Ризики міжнародної фінансової допомоги в умовах війни мають комплексний характер і охоплюють політичні, економічні, інституційні, безпекові та соціальні аспекти, що суттєво впливають на ефективність її надання та використання.

Основною метою міжнародної фінансової допомоги під час війни є забезпечення фінансової, економічної та соціальної стабільності держави-реципієнта в умовах руйнування її економічної системи та зростання кризових явищ. Вона спрямовується на підтримку функціонування державного бюджету, покриття першочергових витрат та збереження життєздатності ключових інституцій [17].

Цілі міжнародної фінансової допомоги під час війни можуть бути наступними [17; 22]:

1. Макрофінансова стабілізація держави. Міжнародна фінансова допомога спрямовується на підтримку стабільності державних фінансів, покриття бюджетного дефіциту та забезпечення безперервного функціонування фінансової системи в умовах війни;

2. Фінансування першочергових державних витрат. Однією з ключових цілей є забезпечення виплат заробітних плат у державному секторі, пенсій, соціальних допомог та фінансування критично важливих державних функцій;

3. Гуманітарна підтримка населення. Допомога використовується для забезпечення населення продуктами харчування, медичними засобами, тимчасовим житлом, а також для підтримки внутрішньо переміщених осіб;

4. Підтримка та відновлення критичної інфраструктури. Фінансові ресурси спрямовуються на відновлення енергетики, транспорту, житлово-комунального господарства, медичної та освітньої інфраструктури;

5. Зміцнення обороноздатності (опосередковано). Хоча військові витрати часто фінансуються окремо, економічна допомога дозволяє державі вивільняти внутрішні ресурси для потреб оборони;

6. Підтримка економічної активності. Міжнародна допомога сприяє збереженню бізнесу, підтримці зайнятості та запобіганню глибокому економічному спаду;

7. Стабілізація соціальної сфери. Вона спрямована на зменшення соціальної напруги, підтримку вразливих верств населення та запобігання гуманітарній кризі;

8. Формування основ для післявоєнного відновлення. Важливою метою є створення фінансових та інституційних передумов для довгострокової відбудови економіки після завершення бойових дій.

Отже, цілі міжнародної фінансової допомоги під час війни є комплексними та охоплюють як оперативне реагування на кризові потреби держави, так і формування основ для її майбутнього економічного відновлення та розвитку.

Особливості військових дій накладають суттєві відмінності у визначенні інструментів міжнародного фінансування, що зумовлено підвищеними

ризиками, терміновістю потреб та руйнуванням економічної інфраструктури. У таких умовах змінюється структура фінансової допомоги: зростає частка грантів і безповоротного фінансування, а також пільгових кредитів із максимально м'якими умовами. Значно частіше використовуються механізми швидкого реагування, зокрема екстрені фінансові пакети, гуманітарні фонди та бюджетна підтримка. Важливим є також залучення міжнародних гарантій, які знижують ризики для донорів і приватних інвесторів. Крім того, військові умови стимулюють розвиток цільових трастових фондів і спеціальних програм відновлення [1; 20].

Порівняння інструментів міжнародного фінансування у мирний час та в умовах війни представлено у табл. 1.7.

Таблиця 1.7 – Порівняння інструментів міжнародного фінансування у мирний час та в умовах війни

Інструмент міжнародного фінансування	Мирний час	В умовах війни
1	2	3
Гранти	Використовуються переважно для розвитку освіти, інновацій, інфраструктури, реформ	Стають основним інструментом підтримки, спрямовуються на гуманітарні потреби, відновлення та стабілізацію
Кредити (пільгові)	Фінансують інвестиційні проекти з довгостроковою окупністю	Використовуються обмежено або з максимально пільговими умовами (відстрочки, низькі ставки)
Комерційні кредити	Активно залучаються для розвитку бізнесу та інфраструктури	Майже не використовуються через високі ризики та нестабільність економіки
Бюджетна підтримка	Має допоміжний характер	Стає ключовим інструментом для покриття дефіциту бюджету та забезпечення функцій держави
Гарантії міжнародних організацій	Сприяють залученню приватних інвестицій	Посилюються для зниження ризиків інвестування в кризових умовах
Інвестиційні проекти	Орієнтовані на розвиток і модернізацію економіки	Частково призупиняються або переорієнтовуються на відновлення критичної інфраструктури
Технічна допомога	Спрямована на інновації, реформи та розвиток інституцій	Орієнтована на відновлення управлінських систем та кризовий менеджмент

Продовження таблиці 1.7

1	2	3
Гуманітарна допомога	Має обмежене застосування	Стає пріоритетною формою підтримки населення
Трастові фонди та спеціальні програми	Використовуються епізодично для розвитку окремих секторів	Активно створюються для координації міжнародної допомоги та відбудови країни

Джерело: складено автором на основі [14; 16; 17]

Отже, умови війни суттєво трансформують інструменти міжнародного фінансування, зміщуючи акцент із довгострокового розвитку на оперативну стабілізацію, гуманітарну підтримку та відновлення критичної інфраструктури держави.

Значення міжнародної фінансової допомоги в умовах повоєнного відновлення держави полягає у забезпеченні комплексної підтримки процесів реконструкції зруйнованої економіки, інфраструктури та соціальної сфери. Вона виступає ключовим джерелом фінансових ресурсів для реалізації масштабних інвестиційних проєктів відбудови та модернізації національної економіки. Важливим аспектом є сприяння відновленню виробничого потенціалу, створенню нових робочих місць і відновленню економічного зростання [14; 16].

Пріоритетність у реалізації проєктів міжнародної фінансової допомоги в умовах повоєнного відновлення держави визначена у табл. 1.8.

Таблиця 1.8 – Пріоритетність у реалізації проєктів міжнародної фінансової допомоги в умовах повоєнного відновлення держави

Рівень пріоритету	Напрями реалізації проєктів	Зміст проєктів	Очікуваний ефект
1	2	3	4
Найвищий пріоритет	Відновлення критичної інфраструктури	Енергетика, водопостачання, транспорт, житлово-комунальна інфраструктура	Швидке відновлення життєзабезпечення населення та функціонування економіки
Високий пріоритет	Соціальна сфера та гуманітарні проєкти	Відбудова лікарень, шкіл, соціального житла, підтримка ВПО	Забезпечення базових соціальних потреб, стабілізація суспільства

Продовження таблиці 1.8

1	2	3	4
	Макрофінансова стабілізація	Бюджетна підтримка, зменшення дефіциту, стабілізація валюти	Відновлення фінансової рівноваги держави
Середній пріоритет	Підтримка бізнесу та зайнятості	Програми кредитування МСП, гранти для відновлення підприємств	Відновлення економічної активності та створення робочих місць
	Інституційні реформи	Реформа державного управління, антикорупційні заходи, цифровізація	Підвищення ефективності державних інституцій
Базовий (довгостроковий) пріоритет	Стратегічні інвестиційні проекти	Модернізація економіки, зелена енергетика, інновації	Формування довгострокового економічного зростання
	Регіональний розвиток	Відновлення постраждалих регіонів, розвиток громад	Зменшення регіональних диспропорцій, збалансований розвиток

Джерело: складено автором на основі [14; 16; 17]

Міжнародна допомога забезпечує стабілізацію державних фінансів та підтримку макроекономічної рівноваги в перехідний період. Крім того, вона сприяє впровадженню структурних реформ і підвищенню ефективності державного управління. Значну роль відіграє залучення інвестицій та відновлення довіри міжнародних партнерів до економіки країни. Отже, міжнародна фінансова допомога є фундаментальним чинником успішного повоєнного відновлення та довгострокового розвитку держави.

Можна стверджувати, що у повоєнний період міжнародна фінансова допомога спрямовується насамперед на відновлення критичної інфраструктури та забезпечення базових потреб населення, після чого акцент поступово зміщується на економічне зростання, інституційні реформи та стратегічний розвиток держави.

Висновки до розділу 1

Таким чином, міжнародна фінансова допомога в умовах війни та повоєнної відбудови держави є ключовим інструментом забезпечення її економічної та соціальної стабільності. Вона суттєво змінює свої форми та механізми реалізації, орієнтуючись на швидке реагування та першочергове задоволення критичних потреб. У воєнний період домінує гуманітарна, бюджетна та екстрена фінансова підтримка, спрямована на збереження функціонування держави. У повоєнний період акцент зміщується на довгострокове відновлення інфраструктури, економіки та соціальної сфери. Важливу роль відіграє посилення міжнародної координації та участь провідних фінансових організацій у процесах відбудови. Значення такої допомоги полягає також у формуванні передумов для структурних реформ і сталого розвитку. Отже, міжнародна фінансова допомога є визначальним фактором як стабілізації під час війни, так і успішного повоєнного відновлення держави.

РОЗДІЛ 2

ДОСЛІДЖЕННЯ СТАНУ МІЖНАРОДНОЇ ФІНАНСОВОЇ ДОПОМОГИ В УМОВАХ ВІЙНИ

2.1 Оцінка світового досвіду надання міжнародної фінансової допомоги державам в умовах військових конфліктів

Світовий досвід надання міжнародної фінансової допомоги державам в умовах військових конфліктів є важливим джерелом для аналізу ефективних механізмів підтримки економік, що зазнали значних руйнувань. Війни та збройні конфлікти призводять до глибоких макроекономічних дисбалансів, руйнування інфраструктури та зниження рівня життя населення, що обумовлює необхідність залучення зовнішніх фінансових ресурсів. У таких умовах міжнародна допомога виступає ключовим інструментом стабілізації економічної ситуації та створення передумов для відновлення [14].

Різні країни світу мають унікальний досвід отримання та використання міжнародної фінансової допомоги, що залежить від масштабів конфлікту, рівня розвитку економіки та інституційної спроможності. Особливу увагу слід приділити як історичним кейсам післявоєнної відбудови, так і сучасним прикладам країн, що пережили військові конфлікти. Важливим є також дослідження ролі міжнародних фінансових організацій у процесах стабілізації та реконструкції економік. Узагальнення світового досвіду дозволяє виявити закономірності, тенденції та ключові фактори успішності міжнародної допомоги.

Для комплексного дослідження світового досвіду надання міжнародної фінансової допомоги державам в умовах військових конфліктів доцільно здійснити його структуру за хронологічним принципом. Такий підхід дозволяє простежити еволюцію механізмів, форм та інструментів міжнародної фінансової підтримки, а також визначити ключові тенденції її розвитку.

Перший блок охоплює класичні приклади середини ХХ століття, що пов'язані з післявоєнною відбудовою країн після Другої світової війни. У цей

період були закладені основи сучасної системи міжнародної фінансової допомоги, сформовано провідні міжнародні фінансові інституції та апробовано масштабні програми відновлення економік. Характерними рисами цього етапу є значні обсяги грантового фінансування, централізований підхід до координації допомоги та орієнтація на швидке відновлення виробничого потенціалу і інфраструктури.

Другий блок включає приклади на межі XX–XXI століття, коли відбувалася трансформація підходів до міжнародної фінансової допомоги. У цей період значно зросла роль міжнародних фінансових організацій, а сама допомога почала супроводжуватися умовами проведення структурних реформ. Основний акцент змістився з прямого фінансування відбудови до формування ефективних ринкових інституцій, розвитку приватного сектору та інтеграції країн у світову економіку. Для цього етапу характерним є поєднання грантових і кредитних інструментів, а також посилення інституційної складової допомоги.

Третій блок охоплює новітні приклади XXI століття, які відображають сучасні тенденції надання міжнародної фінансової допомоги в умовах збройних конфліктів та глобальних криз. У цей період допомога набуває комплексного характеру, поєднуючи фінансову, гуманітарну, технічну та безпекову складові. Важливими особливостями є застосування інноваційних фінансових інструментів, створення спеціалізованих фондів і програм відновлення, а також високий рівень міжнародної координації. Значна увага приділяється не лише відбудові, а й забезпеченню стійкості економіки, впровадженню реформ та довгостроковому розвитку держав.

Запропонований поділ дозволяє системно дослідити світовий досвід міжнародної фінансової допомоги, виявити його ключові етапи розвитку та сформувати теоретико-практичну основу для подальшого аналізу і застосування в умовах України.

Структуризація світового досвіду міжнародної фінансової допомоги за хронологічними блоками дослідження (табл. 2.1).

Таблиця 2.1 – Структуризація світового досвіду міжнародної фінансової допомоги за хронологічними блоками дослідження

Блок дослідження	Часовий горизонт	Країни, які доцільно включити	Загальні умови військової ситуації
Класичні приклади після Другої світової війни	Середина XX ст. (1940 – 1960-ті рр.)	Німеччина, Японія, Італія, Франція	Масштабні руйнування після Другої світової війни; знищення промисловості та інфраструктури; глибока економічна криза; необхідність повної відбудови держав
Етап на межі XX–XXI ст.	1990-ті – початок 2000-х рр.	Боснія і Герцеговина, Косово, Хорватія, Сербія, країни Центральної та Східної Європи	Регіональні збройні конфлікти та розпад держав; часткові руйнування інфраструктури; економічна дестабілізація; необхідність інституційних реформ і переходу до ринкової економіки
Новітній етап розвитку XXI ст.	2000-ті – до сьогодні	Ірак, Афганістан, Сирія, Україна	Тривалі військові конфлікти та гібридні війни; значні людські втрати; руйнування критичної інфраструктури; гуманітарні кризи; потреба у поєднанні екстреної допомоги та довгострокового відновлення

Джерело: складено автором на основі [14; 16; 17]

Передусім потрібно розглянути етап, що охоплює період після Другої світової війни, коли були сформовані базові підходи до міжнародної фінансової допомоги. Для цього етапу характерними є масштабні програми відбудови, значна частка грантового фінансування та формування міжнародних фінансових інституцій.

Період після Другої світової війни характеризувався безпрецедентними масштабами економічних втрат, що обумовило об'єктивну необхідність залучення міжнародної фінансової допомоги для відбудови постраждалих країн. Перш за все, масштаби руйнувань були критичними. У країнах Європи було знищено близько 30–50% промислового потенціалу, а в окремих державах, зокрема в Німеччині, рівень промислового виробництва у 1945 році становив лише 20–30% довоєнного рівня. Значних втрат зазнала інфраструктура – понад 50% транспортної мережі (залізниці, мости, порти) було зруйновано або

серйозно пошкоджено [39; 40].

Сільське господарство також перебувало в кризовому стані. Виробництво продовольства в Європі скоротилося приблизно на 30–40%, що спричинило гострий дефіцит харчових ресурсів та необхідність гуманітарної допомоги. Водночас фінансова система більшості країн була дестабілізована – інфляція в окремих державах сягала сотень відсотків, а валютні резерви практично були вичерпані [40].

Важливим показником є масштаби міжнародної допомоги, зокрема реалізація План Маршалла, в межах якого 16 європейських країн отримали близько 13 млрд дол. США (що еквівалентно понад 130–150 млрд дол. у сучасних цінах). Це становило приблизно 2–3% ВВП США щорічно протягом періоду реалізації програми. У результаті надання такої допомоги вже у 1950-х роках промислове виробництво в Західній Європі перевищило довоєнний рівень більш ніж на 35%, а темпи економічного зростання становили в середньому 4–5% на рік [41].

Загальна характеристика міжнародної фінансової допомоги державам у період після Другої світової війни представлена у табл. 2.2.

Таблиця 2.2 – Загальна характеристика міжнародної фінансової допомоги державам у період після Другої світової війни

Держава / регіон	Період	Форми міжнародної фінансової допомоги	Обсяги допомоги	Основні донори / інституції	Результати
1	2	3	4	5	6
Західна Європа (загалом)	1948–1952	Гранти, кредити, постачання товарів, інвестиційні програми	Близько 13 млрд дол. США (130–150 млрд дол. у сучасних цінах)	План Маршалла, США	Швидке відновлення економік, зростання промисловості на понад 35%, стабілізація валют
Німеччина (Західна зона)	1948–1952	Гранти, інвестиції в промисловість, продовольча допомога	Близько 1,4–1,6 млрд дол. США	План Маршалла	Відновлення промисловості до довоєнного рівня вже до початку 1950-х років

Продовження таблиці 2.2

1	2	3	4	5	6
Франція	1948–1952	Кредити, гранти, модернізація промисловості	Близько 2,7 млрд дол. США	США, План Маршалла	Стабілізація економіки, модернізація виробництва, зростання експорту
Італія	1948–1952	Гранти, продовольча допомога, інвестиції	Близько 1,5 млрд дол. США	США, План Маршалла	Зменшення інфляції, відновлення промислового виробництва
Велика Британія	1945–1950	Кредити та фінансова підтримка	Близько 3,3 млрд дол. США (післявоєнний кредит США 1946 р.)	Міністерство фінансів США	Стабілізація фунта стерлінгів, відновлення економіки після війни
Японія	1945–1952	Економічна допомога, інвестиції, технологічна підтримка	Близько 2,2 млрд дол. США (через окупаційні програми США)	США (окупаційна адміністрація)	Проведення економічних реформ, швидке індустріальне відновлення
Загальний ефект для Європи	1950-ті рр.	Комплексна фінансова та технічна допомога	Сукупно десятки млрд дол. США	США, міжнародні програми відновлення	Відновлення економіки Західної Європи до рівня, що перевищував довоєнний на 35–40%

Джерело: складено автором на основі [41; 42; 43; 44]

У післявоєнний період міжнародна фінансова допомога стала системним інструментом відновлення зруйнованих економік, де ключову роль відіграла програма План Маршалла. Її реалізація забезпечила швидке зростання промисловості, стабілізацію фінансових систем та формування основ сучасної західноєвропейської економічної інтеграції.

Наступний блок дослідження світового досвіду міжнародної фінансової допомоги охоплює період на межі XX–XXI століть, коли відбувалася суттєва трансформація підходів до підтримки держав, що постраждали від військових конфліктів. У цей час міжнародна фінансова допомога почала набувати більш комплексного характеру, поєднуючи фінансові, інституційні та гуманітарні інструменти. Особливістю цього етапу є зростання ролі міжнародних фінансових

організацій та розширення програм структурної перебудови економік країн-реципієнтів. Допомога дедалі частіше супроводжувалася умовами проведення реформ, спрямованих на підвищення ефективності державного управління та інтеграцію у світову економіку. Водночас акцент змістився з короткострокового відновлення на формування довгострокової економічної стійкості.

Загальна характеристика змісту та наслідків військових конфліктів для окремих країн на межі ХХ–ХХІ ст. представлена у табл. 2.3.

Таблиця 2.3 – Загальна характеристика змісту та наслідків військових конфліктів для окремих країн на межі ХХ–ХХІ ст.

Країна	Загальна характеристика військового конфлікту	Негативні наслідки війни
Боснія і Герцеговина	Громадянська війна 1992–1995 рр. після розпаду Югославії, етнічний конфлікт між боснійцями, сербами та хорватами	Масові людські втрати (понад 100 тис. загиблих), руйнування до 60–70% житлового фонду, знищення інфраструктури, масове переміщення населення
Косово	Збройний конфлікт 1998–1999 рр. між югославськими силами та албанським населенням, втручання НАТО	Руйнування промисловості та житла, економічний спад понад 50% ВВП, гуманітарна криза, велика кількість біженців
Хорватія	Війна за незалежність 1991–1995 рр. після розпаду Югославії	Знищення транспортної та енергетичної інфраструктури, економічний спад близько 40%, мінування територій
Сербія (Югославія)	Військові конфлікти 1990-х рр., включаючи санкції та бомбардування НАТО у 1999 р.	Економічна ізоляція, падіння промислового виробництва на 50–60%, гіперінфляція, руйнування інфраструктури
Руанда	Громадянська війна та геноцид 1994 р.	Загибель близько 800 тис. осіб, повний колапс економіки, руйнування соціальної системи
Афганістан	Тривалий збройний конфлікт (з 1979 р., особливо загострення у 1990-х)	Знищення інфраструктури, ВВП на душу населення один із найнижчих у світі, масова бідність
Сьєрра-Леоне	Громадянська війна 1991–2002 рр.	Руйнування економіки, падіння промислового виробництва майже до нуля, масові переміщення населення
Ліберія	Громадянські війни 1989–2003 рр.	Колапс державних інституцій, руйнування інфраструктури, різке падіння рівня життя

Джерело: складено автором на основі [45; 46; 47]

Проаналізовані країни характеризуються переважно внутрішніми або регіональними збройними конфліктами, що призвели до значних економічних втрат, руйнування інфраструктури, гуманітарних криз та масового переміщення населення. Саме ці умови зумовили необхідність активного залучення міжнародної фінансової допомоги для їх відновлення та стабілізації.

Досвід та результати надання міжнародної фінансової допомоги окремим країнам у більш сучасний період на межі XX–XXI ст. проаналізовано у табл. 2.4.

Таблиця 2.4 – Досвід та результати надання міжнародної фінансової допомоги окремим країнам на межі XX–XXI ст.

Країна	Період після конфлікту	Основні донори та інституції	Форми міжнародної фінансової допомоги	Результати та ефективність
1	2	3	4	5
Боснія і Герцеговина	з 1995 р.	Світовий банк, Європейський Союз, МВФ	Гранти, кредити, програми відновлення інфраструктури, гуманітарна допомога	Відновлено базову інфраструктуру, ВВП почав зростати в середньому на 5–6% у перші роки після війни, однак зберігається політична фрагментованість
Косово	з 1999 р.	ООН, Світовий банк, ЄС	Гуманітарна допомога, бюджетна підтримка, інвестиції у відбудову	Швидке відновлення базових послуг, але висока залежність від зовнішнього фінансування (до 40% бюджету у перші роки)
Хорватія	з 1995 р.	ЄС, Світовий банк, МВФ	Кредити на відбудову, інфраструктурні проекти, технічна допомога	Відновлення економіки до довоєнного рівня вже до початку 2000-х, зростання експорту та туризму
Сербія (Югославія)	після 2000 р.	Світовий банк, МВФ, ЄС	Бюджетна підтримка, кредити, структурні реформи	Стабілізація економіки після санкцій, але повільні темпи реформ і висока зовнішня заборгованість
Руанда	після 1994 р.	ООН, Світовий банк, донори Африки та Заходу	Гуманітарна допомога, гранти, програми відновлення соціальної сфери	Швидке економічне зростання (до 7–8% у 2000-х), відновлення державних інституцій
Афганістан	2001–2021 рр.	США, Світовий банк, МВФ, НАТО-країни	Масштабна гуманітарна та військово-фінансова підтримка, бюджетні гранти	Часткове відновлення інфраструктури, але висока залежність від донорів і нестабільність

Продовження таблиці 2.4

1	2	3	4	5
Сьєрра-Леоне	після 2002 р.	Світовий банк, ООН, Велика Британія	Гранти, гуманітарна допомога, підтримка реформ	Відновлення базових інституцій, зниження рівня бідності, але повільний економічний розвиток
Ліберія	після 2003 р.	МВФ, Світовий банк, ООН	Бюджетна підтримка, гуманітарні програми, інституційні реформи	Відновлення державного управління, стабілізація фінансів, але обмежена промислова база

Джерело: складено автором на основі [39; 40; 45; 46; 47]

Отже, визначено, що міжнародна фінансова допомога є критично важливою для стабілізації економік після військових конфліктів. Найбільш ефективними виявилися комплексні програми, які поєднували фінансову підтримку, інституційні реформи та відновлення інфраструктури. Водночас успішність відновлення значною мірою залежала від політичної стабільності та здатності держави ефективно використовувати зовнішні ресурси.

Сучасний етап розвитку міжнародної фінансової допомоги країнам характеризується значним ускладненням глобального економічного середовища та зростанням кількості збройних конфліктів і криз. У цих умовах міжнародна фінансова допомога набуває більш комплексного та багатовекторного характеру, поєднуючи фінансові, гуманітарні, технічні та інституційні інструменти. Особливого значення набуває швидкість реагування донорів та координація дій між міжнародними організаціями і державами.

Сучасний досвід міжнародної фінансової допомоги державам у період збройних конфліктів охарактеризовано у табл. 2.5.

Сучасний етап міжнародної фінансової допомоги характеризується переходом до комплексних багатокомпонентних програм, які поєднують гранти, кредити, гарантії та гуманітарну підтримку. Як показує приклад України, обсяги допомоги можуть досягати десятків мільярдів доларів і спрямовуються не лише на відновлення інфраструктури, але й на макрофінансову стабілізацію та інституційні реформи [39].

Таблиця 2.5 – Досвід та результати міжнародної фінансової допомоги в сучасний період

Країна	Зміст та наслідки військових конфліктів	Основні донори	Форми та обсяги допомоги	Приклади програм допомоги
Україна	Війна з 2014 р., повномасштабне вторгнення з 2022 р.; руйнування інфраструктури, втрати ВВП, масова міграція населення	Світовий банк, МВФ, ЄС, США, G7	Понад 89 млрд дол. США мобілізованої допомоги, гранти, кредити, гарантії, бюджетна підтримка	PEACE Project (Світовий банк), макрофінансова допомога ЄС, програми МВФ EFF
Ірак	Війна 2003–2011 рр., подальша нестабільність і боротьба з тероризмом; зруйнована інфраструктура та державні інституції	Світовий банк, США, МВФ, ООН	Мільярди доларів у вигляді кредитів і грантів на відновлення (інфраструктура, енергетика)	Iraq Reconstruction Fund, Emergency Post-Conflict Assistance
Афганістан	Тривалий конфлікт (2001–2021), колапс державних інституцій, гуманітарна криза	США, Світовий банк, МВФ, НАТО-країни	Щорічно до 8–10 млрд дол. США міжнародної допомоги (до 2021 р.), переважно гранти	Afghanistan Reconstruction Trust Fund (ARTF), бюджетна підтримка уряду
Сирія	Громадянська війна з 2011 р.; масові руйнування, мільйони біженців, економічний колапс	ООН, ЄС, Світовий банк (обмежено), донори Близького Сходу	Гуманітарна допомога 20+ млрд дол. США (сукупно)	UN Humanitarian Response Plan, Syria Recovery Trust Fund
Ліван	Економічна криза на фоні конфліктів та регіональної нестабільності	МВФ, Світовий банк, Франція, ЄС	Пакети стабілізації та гуманітарної підтримки, десятки млрд дол. у зобов'язаннях	CEDRE Conference, IMF Reform Programs

Джерело: складено автором на основі [48; 49; 50; 51]

Таким чином, оцінка світового досвіду надання міжнародної фінансової допомоги державам в умовах військових конфліктів свідчить про її ключову роль у забезпеченні післяконфліктної стабілізації та економічного відновлення країн. Аналіз різних історичних періодів показав, що підходи до фінансової підтримки суттєво еволюціонували – від масштабних програм післявоєнної відбудови до

комплексних багатовекторних механізмів сучасного етапу. Успішність міжнародної допомоги значною мірою залежить від її структури, координації між донорами та здатності держави-реципієнта ефективно використовувати отримані ресурси. Практика країн підтверджує важливість поєднання фінансової підтримки з інституційними реформами та відновленням інфраструктури. Водночас сучасні конфлікти демонструють зростання ролі гуманітарної складової та швидких фінансових механізмів реагування.

2.2 Напрямки та проєкти міжнародної фінансової допомоги для повоєнного відновлення економіки України

Повномасштабна військова агресія російської федерації проти України призвела до значних соціально-економічних втрат, масштабних руйнувань інфраструктури та порушення збалансованого розвитку регіонів. Вплив війни має чітко виражений територіальний характер: одні області зазнали майже повного знищення виробничих потужностей, житлового фонду, транспортної мережі та об'єктів соціальної сфери, тоді як інші регіони зіткнулися з непрямыми наслідками у вигляді зростання міграційного навантаження, релокації підприємств і трансформації фінансових ресурсів місцевих бюджетів. Така нерівномірність втрат формує потребу у застосуванні диференційованих підходів до відновлення та стратегічного планування регіонального розвитку.

За умов обмежених внутрішніх ресурсів, значного зростання бюджетного дефіциту та необхідності одночасного фінансування оборонних і соціальних потреб держава об'єктивно не має достатнього потенціалу для самостійного відновлення постраждалих територій. У зв'язку з цим міжнародна фінансова допомога стає ключовим системним ресурсом, який забезпечує реалізацію програм реконструкції, відновлення економічної активності та подолання регіональних диспропорцій розвитку країни [49]. Водночас результативність використання міжнародної фінансової допомоги суттєво визначається тим, наскільки узгоджено механізми її розподілу відповідають реальним потребам

регіонів, рівню завданих руйнувань, спроможності місцевих органів влади та стратегічним цілям просторового розвитку України. У практичній площині існують ризики розпорошення фінансових ресурсів, недостатньої взаємодії між донорами та державними інституціями, а також посилення регіональних диспропорцій. Це зумовлює потребу глибшого наукового аналізу ролі міжнародної фінансової допомоги як інструменту відновлення насамперед найбільш постраждалих територій та забезпечення збалансованого розвитку.

Руйнівні наслідки війни для України узагальнено у табл. 2.6.

Таблиця 2.6 – Руйнівні наслідки війни для України за період 2014–2025 рр.

Сфера впливу	Характер наслідків	Прояви та оцінки
Людські втрати та демографія	Значні людські втрати, міграційна криза	Десятки тисяч загиблих цивільних і військових; понад 6–8 млн біженців за кордоном та мільйони внутрішньо переміщених осіб
Інфраструктура	Масштабні руйнування критичної інфраструктури	Знищення та пошкодження тисяч об'єктів: електростанцій, мостів, доріг, залізниць; втрати енергетичної системи до 30–40% потужностей у 2022–2023 рр.
Житловий фонд	Руйнування житла та міст	Пошкоджено або зруйновано сотні тисяч житлових будинків; окремі міста (Маріуполь, Бахмут) зруйновані до 80–90% забудови
Економіка та ВВП	Глибокий спад економічної активності	Падіння ВВП у 2022 р. приблизно на 29–30%, скорочення промислового виробництва, зупинка підприємств у східних регіонах
Промисловість	Втрата виробничого потенціалу	Знищення або окупація металургійних, хімічних та машинобудівних підприємств; значне скорочення експорту
Аграрний сектор	Порушення виробництва та логістики	Мінування земель, втрата частини сільгоспугідь, блокування морських портів, падіння експорту зерна у 2022 р.
Соціальна сфера	Дестабілізація системи освіти та охорони здоров'я	Руйнування шкіл, лікарень; перевантаження системи охорони здоров'я через поранених та ВПО
Фінансова система	Зростання бюджетного дефіциту та залежності від зовнішньої допомоги	Різке збільшення державних витрат на оборону, дефіцит бюджету до двозначних показників ВВП
Енергетика	Системні удари по енергосистемі	Масовані обстріли ТЕС, ГЕС і підстанцій, періодичні відключення електроенергії в 2022–2024 рр.

Джерело: складено автором на основі [48; 49; 50; 51]

Отже, війна в Україні у 2014–2025 роках спричинила комплексні руйнівні наслідки, що охопили всі ключові сфери життєдіяльності держави – від

демографії та соціальної сфери до промисловості й енергетики. Найбільш критичними є втрати інфраструктури, людського капіталу та виробничого потенціалу, що формує довгострокові виклики для економічного відновлення країни [48; 50].

Після початку повномасштабного вторгнення російської федерації міжнародна спільнота оперативно активізувала значні фінансові ресурси для підтримки України в умовах війни.

За оцінками Світового банку [52], з лютого 2022 року було мобілізовано близько 38 млрд дол. США у вигляді фінансових зобов'язань і програм підтримки, з яких понад 29 млрд дол. уже фактично спрямовано на потреби держави станом на кінець 2023 року.

Ці кошти використовуються не лише для забезпечення поточних бюджетних потреб, але й для збереження функціонування державних інституцій та підготовки до майбутньої відбудови [18].

Відповідно до даних Ukraine Support Tracker [53], значний обсяг допомоги надходить також від європейських партнерів, причому сукупні зобов'язання Європейського Союзу перевищили 144 млрд євро, з яких близько 77 млрд євро вже були фактично надані Україні.

Фінансова підтримка реалізується через різні інструменти — грантове фінансування, кредитні ресурси, гарантії, а також механізми спільного та паралельного фінансування з міжнародними організаціями [18].

Міжнародна підтримка Україні реалізується у різних формах та може мати відмінні механізми надання залежно від її джерела, цілей та умов співпраці (табл. 2.7).

Як видно з табл. 2.7, нині Україна одержує різні види фінансової допомоги від країн-партнерів. Здебільшого наша країна отримує кредити, які хоч і надаються під пільгові ставки, але передбачають необхідність їх повернення. Це у майбутньому є загрозою погіршення бюджетної та боргової безпеки нашої держави [38].

Таблиця 2.7 – Типи міжнародної фінансової допомоги для України у 2022-2024 рр.

Тип допомоги	Визначення	Яким чином надається	Приклад
Гранти	Безповоротний фінансовий внесок	Грантові внески до трастового фонду Світового банку для України	1. Від США: через проект PEACE в Україні, реалізований Світовим банком, США надали \$7,3 млрд для компенсації соціальних витрат 2. Від ЄС: надав гранти та субсидії для покриття відсоткових платежів за кредитами, зокрема в межах інструменту MFA+
Гарантії	Зобов'язання третьої сторони покрити ризики, пов'язані з наданням кредиту Україні. Забезпечує доступ до ринків на більш вигідних для позичальника умовах	Кредитування через Трастовий фонд ADVANCE	Велика Британія та Японія надали гарантії на суму \$1,05 млрд для фінансування Світового банку, спрямованого на підтримку України
Кредити	Поворотний фінансовий внесок, який надається за різними умовами (методи погашення, відсоткові ставки, період надання)	Безпосереднє надання позики від кредитора для України Кредити макрофінансової допомоги ЄС	1. Макрофінансова допомога ЄС: у 2022 році ЄС надав Україні €11,6 млрд у вигляді кредитів; у 2023 році – €18 млрд через інструмент MFA+ 2. Міжнародний валютний фонд (МВФ): у березні 2023 року МВФ затвердив 4-річну програму розширеного фінансування (EFF) на суму \$15,6 млрд; станом на грудень 2024 року Україна отримала \$10,1 млрд за цією програмою 3. Світовий банк: у грудні 2024 року Світовий банк схвалив \$2,05 млрд для України, включаючи перші кошти з нового \$20-мільярдного фонду США
Своп-лінії	Двостороння угода між центральними банками про обмін валют	Угода між двома центральними банками різних країн про взаємний обмін валют за фіксованими курсами	Своп-лінія на 1 млрд доларів США, надана Польщею Україні для підтримки валютної ліквідності

Джерело: складено автором на основі [38]

Якщо аналізувати структуру фінансової допомоги, яку міжнародні партнери спрямовують безпосередньо на підтримку державного бюджету України (без

урахування військового фінансування), можна простежити зміну її характеру. Зокрема, спостерігається поступове скорочення частки грантових коштів. Натомість дедалі більшу роль починають відігравати кредитні ресурси та інші форми позикового фінансування, які частково заміщують безповоротну допомогу (рис. 2.1).

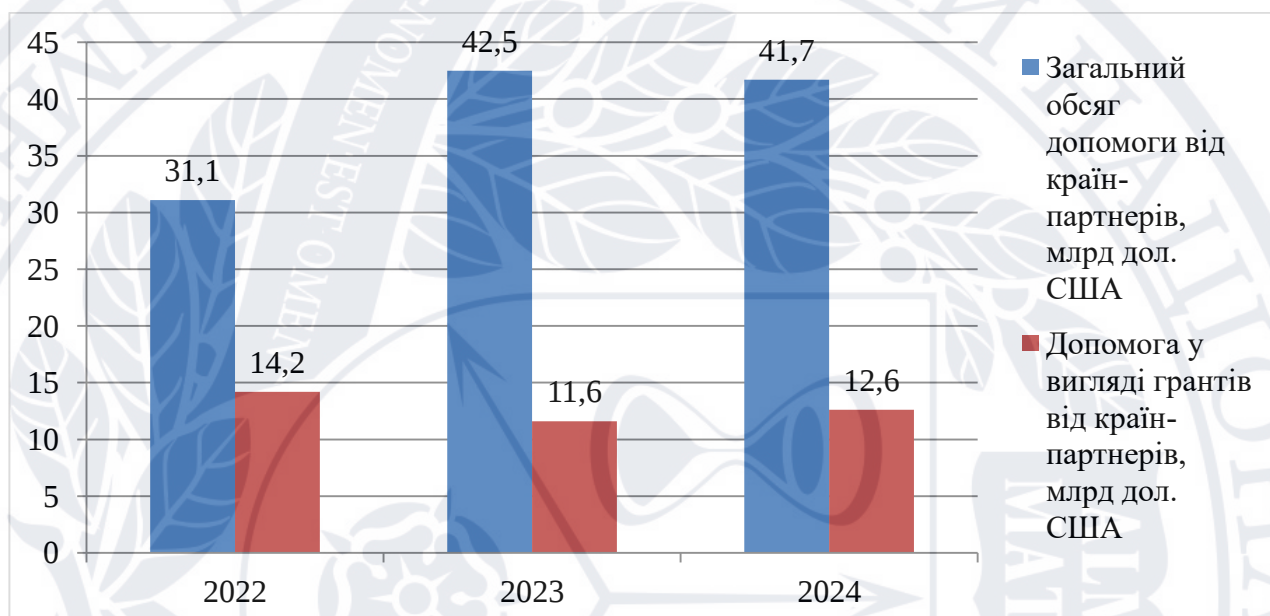

Рисунок 2.1 – Зовнішнє фінансування Державного бюджету України у 2022–2024 роках, млрд дол. США

Джерело: складено автором на основі [38]

У 2022–2025 роках зовнішня фінансова підтримка відіграла визначальну роль у забезпеченні макроекономічної стабільності України. На тлі різкого зростання державних витрат, насамперед пов'язаних із фінансуванням оборони, та обмеженого доступу до міжнародних ринків запозичень саме міжнародна допомога стала ключовим джерелом покриття дефіциту бюджету і забезпечення виконання державою соціальних та безпекових зобов'язань [17].

У загальному підсумку за цей період Україна отримала від міжнародних партнерів понад 160 млрд дол. США у вигляді грантів і кредитів, що стало важливим чинником підтримання фінансової стійкості держави в умовах війни. Структура та основні донори цієї фінансової підтримки наведені на рис. 2.2.

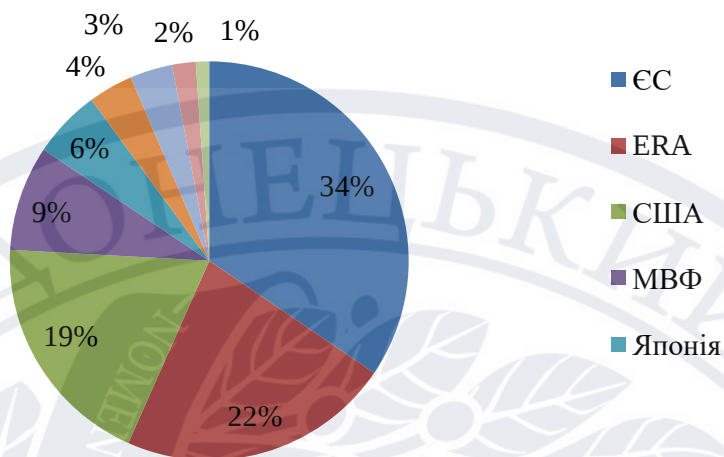

Рисунок 2.2 – Структура та донори-міжнародні партнери фінансової підтримки в Україні у 2022–2024 роках, %

Джерело: складено автором на основі [17]

Аналіз даних, представлених на рис. 2.2, показує, що ключову роль серед міжнародних кредиторів України на сучасному етапі відіграє Європейський Союз. Його домінуюча позиція визначається масштабами та стабільністю фінансової підтримки, яка значно перевищує внески інших партнерів. У цьому контексті особливе значення має ініціатива ЄС “Ukraine Facility”, що орієнтована на довгострокове забезпечення потреб України у фінансуванні. Вона передбачає поєднання грантової підтримки, кредитних ресурсів та технічної допомоги, що дозволяє комплексно впливати на процес відновлення та реформування економіки держави [17].

Під впливом умов воєнної економіки відбувається суттєва трансформація всіх її ключових елементів, де провідну роль відіграють міжнародні фінансові організації (МФО). Їхня діяльність виходить далеко за межі простого надання фінансових ресурсів і охоплює широкий спектр інструментів впливу. Зокрема, МФО беруть участь у формуванні нормативно-правових підходів, сприяють удосконаленню інституційної спроможності держави, долучаються до стратегічного планування розвитку [20]. Вплив МФО на забезпечення фінансової підтримки України узагальнено у табл. 2.8.

Таблиця 2.8 – Вплив МФО на забезпечення фінансової підтримки України

Канал	МВФ	ЄС	Світовий банк
Нормативно-правовий	впровадження середньострокових фінансальних правил та рамки аналізу боргової стійкості (DSA); зміни до Податкового кодексу щодо звітності цифрових платформ	узгодження реформ з Планом України; гармонізація фінансального законодавства з реформованою фінансальною рамкою ЄС та ESA 2010	оновлення нормативної бази систем PFM/PIM; впровадження стандартів GFSM 2014 для бюджетної звітності
Інституційний	посилення ролі Міністерства фінансів як центрального координатора PFM; створення аналітичного підрозділу з моніторингу фінансальної стійкості	технічна допомога органам влади щодо з бюджетного планування, аудиту та цифровізації процесів; синергія з EU4PFM: узгоджене впровадження реформ у податковій, митній та бюджетній адміністрації	удосконалення організаційних структур та процедур PFM відповідно до стандартів GFSM 2014; інституціоналізація повного циклу PIM; інтеграція гендерних й кліматичних аспектів у бюджетний процес
Плановий	запровадження середньострокової бюджетної рамки, узгодженої з макропрогнозами МВФ та оновлення середньострокових орієнтирів фінансальної політики	узгодження Бюджетної декларації з макрофінансовими орієнтирами ЄС та цілями Плану України; підтримка стратегічного планування децентралізованих бюджетів	підтримка середньострокового планування капітальних видатків та інтеграції їх у бюджетний процес
Аналітично-контрольний	упровадження системи кількісних критеріїв ефективності та індикативних показників; регулярна підготовка DSA та квартальних макрофінансових звітів	розвиток систем відкритих бюджетних даних (EU4PFM); моніторинг та верифікація виконання індикаторів реформ (Pillar I)	моніторинг індикаторів ефективності PFM/PIM; розвиток методів оцінювання інклюзивності та кліматичної спрямованості бюджетної політики
Міжбюджетний	моніторинг впливу фінансальних обмежень та боргових показників на місцеві фінанси у DSA; регулювання міжбюджетних трансфертів за макрофінансовими параметрами	поглиблення фінансальної децентралізації (Pillar III); запровадження цифрових систем місцевого управління публічними фінансами та посилення фінансової автономії громад	розвиток місцевого управління публічними фінансами та посилення координації фінансових департаментів громад

Джерело: складено автором на основі [20]

Наведені дані свідчать про наявність достатнього потенціалу для забезпечення стабільного фінансування у середньостроковій перспективі. Водночас значна концентрація міжнародної допомоги в межах обмеженого кола

донорів створює певні ризики у випадку можливих змін їх зовнішньополітичних пріоритетів або скорочення обсягів підтримки [20]. З метою оцінки впливу міжнародної допомоги здійснено узагальнення основних інструментів відповідно до їх економічної природи та впливу на динаміку державного боргу України (табл. 2.9).

Таблиця 2.9 – Типологія інструментів міжнародної фінансової допомоги Україні у 2022–2025 рр. та їх фінансові наслідки

Параметр порівняння	Інструмент		
	Гранти	Пільгові позики	Бюджетні гарантії
Характеристика	Безповоротна фінансова допомога, що надходить до державного бюджету для покриття соціальних і гуманітарних видатків та реалізації реформ у сфері PFM	Довгострокові кредити (20– 40 років) із низькими ставками та пільговим періодом погашення, надані МФО або двосторонніми агентствами	Зобов'язання держави гарантувати виплати кредиторам у разі дефолту позичальників; не створюють безпосереднього боргу, але формують потенційні зобов'язання
Фіскальний ефект (коротко-строковий)	Зменшення потреби у внутрішніх запозиченнях; стабілізація первинного дефіциту бюджету	Підтримання бюджетної ліквідності та розширення можливостей фінансування бюджету розвитку	Мобілізація додаткових позабюджетних ресурсів; зниження вартості зовнішніх запозичень
Вплив на фінансову стійкість (довгостроковий)	Позитивний: знижує боргове навантаження, покращує ліквідність і платоспроможність державного сектора	Змішаний: забезпечує стійкість у коротко-строковій перспективі, але підвищує боргове навантаження у середньостроковому періоді	Позитивний: розширює доступ до фінансових ринків без прямого збільшення боргу, проте створює умовні ризики
Ключовий фінансовий ризик, що мінімізується / виникає	Мінімізує борговий і валютний ризики; генерує ризик політичної умовності (залежність від рішень донорів)	Мінімізує ризик короткострокової неплатоспроможності; генерує валютний ризик і ризик зростання боргу у разі девальвації	Мінімізує ризик обмеженого доступу до фінансування; генерує умовний фіскальний ризик у разі реалізації гарантійних зобов'язань

Джерело: складено автором на основі [20]

Систематизація представлених інструментів дає змогу оцінити їх диференційований вплив на фіскальну стійкість держави. Однак характер цього

впливу залежить від структури підтримки, оскільки різні інститути та країни застосовують власні комбінації грантів, позик та гарантій (табл. 2.10).

Таблиця 2.10 – Структура фінансової допомоги провідних донорів України у 2022–2025 рр.

Донор / Інститут	Структура допомоги (%)	Основний інструмент	Вплив на публічні фінанси
Інститути ЄС	позики – 80,4; гранти – 7,3; гарантії – 12,3	Довгострокові кредити макрофінансової допомоги)	Забезпечення довгострокової ліквідності державного бюджету; формування основної боргової компоненти зовнішнього фінансування; значний трансформаційних вплив як результат вимоги дотримання фіскальних правил ЄС та умов програм
Канада	позики – 98,6; гранти – 1,0; гарантії – 0,4	Позики через адміністрований рахунок МВФ для України	Підтримка поточної ліквідності бюджету та фінансування невійськових видатків; помірне збільшення боргового навантаження у середньостроковій перспективі
США	позики – 39,4; гранти – 60,6	Гранти через трастові фонди Світового банку	Забезпечення безповоротного фінансування видатків бюджету;
Норвегія	гранти – 100	Гранти через Фонд відновлення України та Програму підтримки «Нансен»	зменшення боргового навантаження, валютних ризиків; підвищення показників DSA та сприяння відновленню фіскальної стійкості
Японія	позики – 28,2; гранти – 7,3; гарантії – 64,5	Гарантії через Японський банк міжнародної співпраці	розширення доступу до зовнішніх фінансових ринків; підвищення довіри інвесторів та кредиторів; створення умовних фіскальних ризиків у разі реалізації гарантій
Велика Британія	позики – 15,6; гранти – 19,3; гарантії – 65,4	Гарантії через Світовий банк та Міністерство закордонних справ, Співдружності та розвитку Великої Британії	

Джерело: складено автором на основі [20]

Аналіз свідчить, що система міжнародної фінансової підтримки має змішаний характер і поєднує різні інструменти фінансування. Зокрема, близько 28 % становлять грантові кошти, які переважно надаються США, тоді як найбільшу частку – приблизно 58 % формують позикові ресурси, що надходять здебільшого від інституцій Європейського Союзу. Окрему частку – 13 % займають гарантійні механізми, які забезпечуються такими країнами, як Японія та Велика Британія. Подібна структура формує так звану «дилему боргової

стійкості»: з одного боку, вона дозволяє підтримувати макрофінансову стабільність у короткостроковому періоді, а з іншого – поступово посилює боргове навантаження та підвищує довгострокові фінансові ризики для держави [20].

Характеристика ключових проєктів міжнародної фінансової допомоги Україні представлена у табл. 2.11.

Таблиця 2.11 – Характеристика ключових проєктів міжнародної фінансової допомоги Україні в умовах війни та в контексті повоєнного відновлення

Проєкт / програма	Інституція-ініціатор	Період реалізації	Зміст програми	Обсяги фінансування	Основні результати
1	2	3	4	5	6
Ukraine Facility	Європейський Союз	2024–2027	Комплексна підтримка відновлення, реформ та інтеграції України до ЄС; включає гранти, кредити та інвестиції	до €50 млрд	Забезпечення макрофінансової стабільності, відбудова інфраструктури, підтримка реформ та приватного сектору
World Bank PEACE Project	Світовий банк	2022–дотепер	Фінансування державних витрат (зарплати, соціальні виплати, лікарні, освіта)	понад \$40+ млрд мобілізовано	Підтримка функціонування держави в умовах війни, стабілізація бюджету
IMF Extended Fund Facility (EFF) for Ukraine	International Monetary Fund	2023–2027	Програма макрофінансової стабілізації, структурні реформи, бюджетна підтримка	близько \$15–16 млрд (EFF 2023) + нові пакети до \$8 млрд	Підтримка валютної стабільності, покриття дефіциту бюджету, реформи фінансового сектору
Macro-Financial Assistance (MFA) ЄС	Європейський Союз	2022–2025	Кредити та гранти для стабілізації бюджету, підтримки ліквідності	понад €18 млрд	Фінансування зарплат, пенсій, критичної інфраструктури
G7 ERA (Extraordinary Revenue Acceleration)	G7 країни	2024–2026	Використання прибутків від заморожених активів РФ для підтримки України	близько €45 млрд	Швидке залучення ресурсів без прямого боргового навантаження

Продовження таблиці 2.11

1	2	3	4	5	6
Ukraine Donor Platform	ЄС + Світовий банк + МВФ	2023–дотепер	Координація всіх донорів, планування відбудови, контроль ефективності допомоги	не фіксований (координаційний механізм)	Узгодження міжнародної допомоги та підвищення її прозорості

Джерело: складено автором на основі [30; 31; 32; 33; 34; 52; 53]

Таким чином, сучасні проекти міжнародної фінансової допомоги Україні мають комплексний характер і поєднують бюджетну підтримку, інвестиції у відновлення інфраструктури, макрофінансову стабілізацію та структурні реформи. Найбільшу роль відіграють програми Європейського Союзу та Світового банку, які забезпечують як оперативну підтримку під час війни, так і довгострокове відновлення економіки. Важливою тенденцією є також перехід до багатосторонніх координаційних механізмів, що дозволяють узгоджувати дії різних донорів та підвищувати ефективність використання ресурсів.

2.3 Вплив міжнародної фінансової допомоги на макроекономічну стабільність України

Міжнародна фінансова допомога в умовах повномасштабної війни стала одним із ключових факторів підтримання макроекономічної стабільності України. Вона відіграє вирішальну роль у забезпеченні безперервного функціонування державних фінансів, фінансуванні критичних видатків бюджету та підтримці платіжного балансу. За відсутності достатніх внутрішніх ресурсів саме зовнішнє фінансування дозволяє державі утримувати контроль над інфляційними процесами та стабільністю національної валюти.

Крім того, міжнародна допомога сприяє зниженню ризиків фінансової дестабілізації в умовах воєнної економіки та обмеженого доступу до ринків капіталу. Її значення особливо зростає у періоди пікових бюджетних навантажень, пов'язаних із оборонними та соціальними витратами. Таким

чином, зовнішня фінансова підтримка виступає не лише джерелом ресурсів, а й інструментом макроекономічного балансування [52]. У цьому контексті важливим є дослідження конкретних каналів впливу міжнародної допомоги на основні макроекономічні показники України.

Міжнародна фінансова допомога в умовах війни стала одним із ключових джерел наповнення державного бюджету України, фактично виконує роль стабілізаційного фінансового ресурсу. У структурі бюджетних надходжень вона представлена переважно у вигляді грантів, пільгових кредитів та макрофінансової підтримки, що спрямовуються на покриття дефіциту бюджету та фінансування пріоритетних видатків (табл. 2.12).

Таблиця 2.12 – Основні напрями впливу міжнародної фінансової допомоги на формування державного бюджету України

Напрямок впливу	Характер впливу міжнародної допомоги	Приклади та орієнтовні показники
Фінансування дефіциту бюджету	Пряме покриття нестачі державних доходів	У 2022–2025 рр. зовнішня підтримка покривала значну частину бюджетного дефіциту, який у воєнний період перевищував 20–25% ВВП
Бюджетні гранти	Безповоротні надходження, що зараховуються до доходів бюджету	Гранти від США, ЄС та Світового банку використовуються для соціальних виплат, освіти, медицини
Макрофінансова допомога ЄС	Стабілізація державних фінансів через регулярні трансші	Програми ЄС забезпечують багатомільярдні надходження (зокрема десятки млрд євро у 2022–2025 рр.)
Пільгові кредити МФО	Частково формують доходи через бюджетне фінансування видатків	Програми МВФ (EFF) та Світового банку дозволяють фінансувати критичні державні витрати
Підтримка ліквідності бюджету	Забезпечення своєчасних виплат (зарплати, пенсії, соціальні трансфери)	Допомога спрямовується через державний бюджет на регулярні соціальні видатки

Джерело: складено автором на основі [30; 31; 32; 33; 34; 52; 53]

У воєнний період міжнародна фінансова допомога фактично стала системним компонентом доходної частини державного бюджету України. Вона дозволяє компенсувати різке скорочення внутрішніх доходів, спричинене падінням економічної активності, руйнуванням виробництва та скороченням

податкової бази. Особливо важливу роль відіграють безповоротні грантові ресурси, які безпосередньо збільшують бюджетні доходи без формування боргового навантаження. Водночас кредитні програми міжнародних фінансових організацій виконують функцію стабілізації ліквідності бюджету (табл. 2.13), забезпечуючи безперервність фінансування державних зобов'язань [33; 52].

Таблиця 2.13 – Місце міжнародної фінансової допомоги у формуванні доходів державного бюджету України у 2019-2025 рр.

Показники	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025
Доходи державного бюджету України, млн грн.	998279	1076017	1296853	1787396	2671998	3122713	3834209
Кошти від закордонних країн і міжнародних організацій, млн грн.	1140	1030	1290	481091	433405	473945	548014
Питома вага у доходах державного бюджету України, %	0,11	0,10	0,10	26,92	16,22	15,18	14,29

Джерело: складено автором на основі [58; 59]

Аналіз даних табл. 2.13 свідчить, що у 2019–2021 рр. міжнародна фінансова допомога мала незначну питому вагу у доходах державного бюджету України, не перевищуючи 0,11–0,10%. Починаючи з 2022 року спостерігається різке зростання її ролі, що зумовлено повномасштабною війною та критичним скороченням внутрішніх доходів бюджету. У 2022 р. обсяги надходжень від міжнародних партнерів зросли до 481,1 млрд грн, а їх частка у доходах бюджету досягла 26,92%, що стало максимальним значенням за весь період. У 2023–2025 рр. зберігається високий рівень залежності від зовнішнього фінансування, хоча частка поступово знижується до 14,29% у 2025 р. На тлі загального зростання доходів державного бюджету це свідчить про часткову адаптацію фінансової системи та поступове відновлення внутрішніх джерел доходів при збереженні значної ролі міжнародної допомоги.

Широкомасштабна війна в Україні спричинила значні руйнування інфраструктури, масову міграцію населення та поглиблення фінансово-

економічної кризи. У результаті цього відбулося скорочення доходів державного та місцевих бюджетів, тоді як видатки суттєво зросли, насамперед у сфері оборони та безпеки. Водночас заходи, що реалізуються державними органами, а також фінансова підтримка міжнародних партнерів певною мірою сприяли стабілізації макроекономічної ситуації. Макроекономічні показники тісно пов'язані з міжнародною фінансовою допомогою.

Динаміка основних макроекономічних показників розвитку України у 2019–2025 рр. представлено у табл. 2.14 та на рис. 2.3.

Таблиця 2.14 – Основні макроекономічні показники розвитку України у 2019–2025 рр.

Показники	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025
Номінальний ВВП, млн грн.	3974564	4194102	5459574	5191028	6537825	7658659	8931194
Реальний ВВП, млн грн.	3675728	3818456	4363582	3865780	5518062	6821088	7801948
Сукупний державний борг, млн грн.	1998275	2551936	2671683	4071683	5519483	6980964	9042678
Зовнішній державний борг, млн грн.	1159222	1518935	1560230	2610946	3862988	5048475	7011177
Питома вага зовнішнього боргу у сукупному, %	58,01	59,52	58,40	64,12	69,99	72,32	77,53
Індекс споживчих цін, %	104,1	105,0	110,0	126,6	105,1	112,0	108,0
Доходи державного бюджету, млн грн.	998279	1076017	1296853	1787396	2671998	3122713	3834209
Видатки державного бюджету, млн грн.	1072892	1182010	1490259	2705423	4014418	4486682	5473577
Дефіцит державного бюджету, % ВВП	2,03	2,78	4,43	23,75	24,33	20,00	21,01

Джерело: складено автором на основі [58; 59]

Аналіз наведених макроекономічних показників за 2019–2025 роки свідчить про суттєву трансформацію економічної системи України під впливом війни та зовнішніх шоків. У 2019–2021 роках номінальний і реальний ВВП демонстрували відносно стабільну позитивну динаміку, однак у 2022 році

відбулося різке падіння реального ВВП до 3,87 трлн грн, що стало наслідком повномасштабного вторгнення. Починаючи з 2023 року спостерігається поступове відновлення економічної активності, що проявляється у зростанні як номінального, так і реального ВВП до 2025 року.

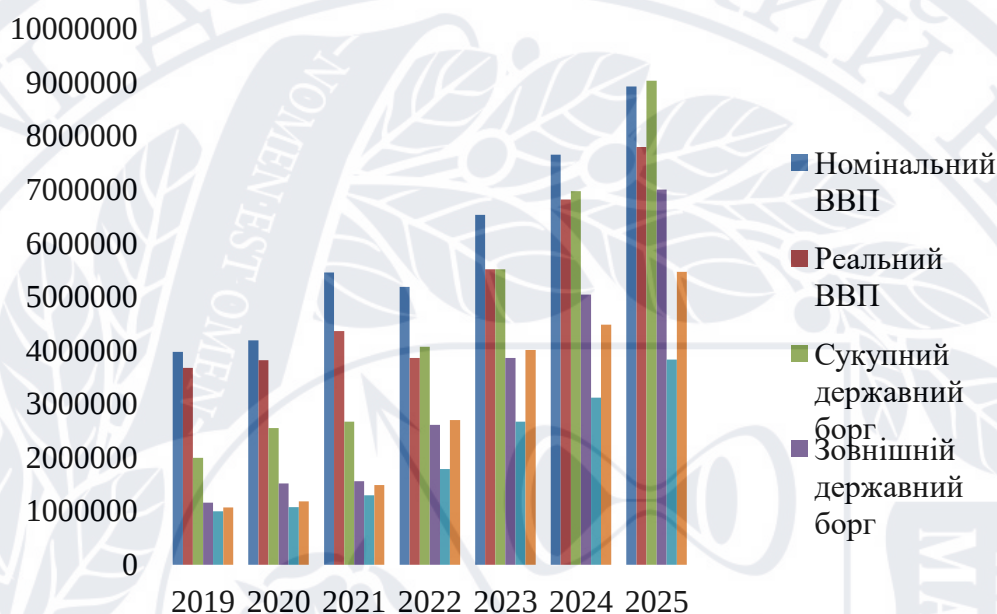

Рисунок 2.3 – Динаміка основних макроекономічних показників України у 2019–2025 рр., млн грн.

Джерело: складено автором на основі [58; 59]

Водночас державний борг України демонструє стійку тенденцію до зростання протягом усього періоду. Сукупний державний борг збільшився з 1,99 трлн грн у 2019 році до понад 9,04 трлн грн у 2025 році, що відображає зростання фінансового навантаження на економіку. Особливо динамічно зростає зовнішній борг, частка якого підвищилася з 58,01% до 77,53%, що свідчить про посилення залежності від міжнародного фінансування.

Інфляційні процеси також суттєво загострилися у 2022 році, коли індекс споживчих цін досяг 126,6%, що було прямим наслідком військових дій і порушення логістичних ланцюгів. У наступні роки інфляція дещо стабілізувалася, проте залишалася на підвищеному рівні порівняно з довоєнним періодом.

Доходи державного бюджету демонструють зростання протягом усього періоду, однак їх динаміка не компенсує темпів збільшення видатків. У 2022 році відбулося різке зростання видатків до 2,7 трлн грн, що зумовило значне поглиблення бюджетного дефіциту.

Дефіцит державного бюджету у відсотках до ВВП у 2022–2025 роках зріс до рівня понад 20%, що свідчить про критичне навантаження на державні фінанси. У довоєнний період цей показник залишався в межах 2–4%, що підкреслює масштабність змін.

Загалом аналіз показує, що війна стала ключовим фактором погіршення макроекономічної стабільності, зростання боргового навантаження та інфляційного тиску. Водночас поступове відновлення ВВП та стабілізація окремих показників у 2023–2025 роках свідчать про адаптацію економіки до умов війни. Значну роль у цьому процесі відіграє міжнародна фінансова допомога, яка дозволяє підтримувати функціонування бюджетної системи та стримувати глибші макроекономічні дисбаланси.

У сучасній вітчизняній практиці боргову безпеку країни, як складову економічної безпеки, оцінюють на основі офіційної методики, затвердженої Наказом Міністерства економіки України “Про затвердження Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України” від 29 жовтня 2013 р. № 1277 [60].

Оцінка X-нормування індикаторів боргової безпеки України за 2019–2025 рр. представлена у табл. 2.15 та на рис. 2.4.

Аналіз індикаторів боргової безпеки України за 2019–2025 роки свідчить про суттєве погіршення боргової стійкості після 2022 року. Відношення державного та гарантованого державою боргу до ВВП зросло з 50,28% у 2019 році до пікового значення 93,74% у 2024 році, що значно перевищує безпечні межі. У 2025 році спостерігається незначне зниження цього показника до 92,13%, однак він залишається критично високим. Аналогічна тенденція характерна і для зовнішнього боргу, частка якого у ВВП зросла з 58,01% до 77,53%, що свідчить про посилення залежності від зовнішніх запозичень.

Таблиця 2.15 – Індикатори оцінки боргової безпеки України у 2019–2025 рр.

Показники	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025	Значення
Відношення обсягу державного та гарантованого державою боргу до ВВП, %	50,28	60,85	48,94	78,44	84,42	93,74	92,13	XRкрит
Відношення обсягу валового зовнішнього боргу до ВВП, %	58,01	59,52	58,40	64,12	69,99	72,32	77,53	XRкрит
Середньозважена дохідність ОВДП на первинному ринку, %	16,93	10,20	11,34	18,26	18,70	16,16	17,23	XRкрит
Індекс ЕМВІ + Україна	723	1084	1082	404	829	723	790	XRкрит
Відношення обсягу офіційних міжнародних резервів до обсягу валового зовнішнього боргу, %	20,78	23,18	23,85	21,59	25,08	23,01	23,65	XRкрит

Джерело: складено автором на основі [58; 59]

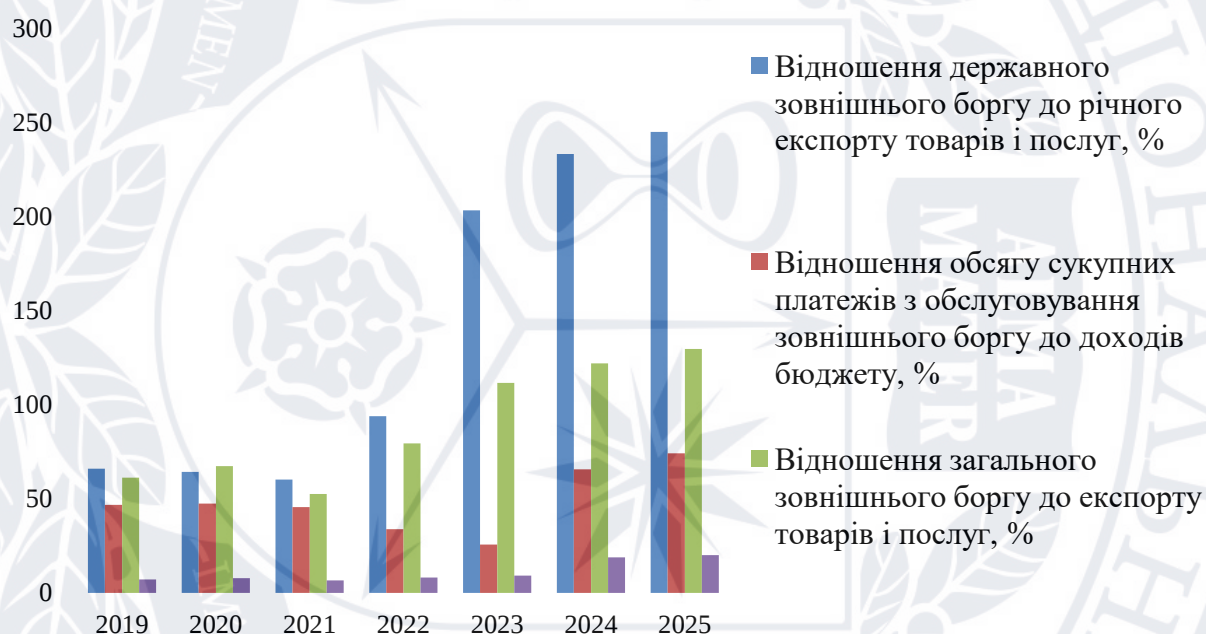

Рисунок 2.4 – Динаміка боргового навантаження на реальний сектор економіки України, %

Джерело: складено автором на основі [58; 59]

Середньозважена дохідність ОВДП демонструє високий рівень волатильності, досягаючи пікових значень у 2022–2023 роках (18,26–18,70%), що відображає зростання ризиків для інвесторів. Індекс ЕМВІ+ Україна також підтверджує підвищену ризиковість державних запозичень, хоча після різкого покращення у 2022 році спостерігаються коливання в межах 700–800 пунктів. Це свідчить про нестабільність довіри міжнародних ринків до українських боргових

інструментів. Водночас відношення міжнародних резервів до валового зовнішнього боргу залишається відносно стабільним, коливаючись у межах 20–25%, що частково підтримує фінансову стійкість держави. Однак цього рівня недостатньо для повного покриття зовнішніх зобов'язань у разі кризових сценаріїв.

Загалом аналіз показує, що боргова безпека України у 2022–2025 роках перебуває під значним тиском, а її підтримка значною мірою залежить від міжнародної фінансової допомоги та зовнішньої підтримки.

Також проаналізовано індикатори за міжнародною практикою оцінки рівня боргової безпеки, оскільки така методика детально описує боргову безпеку (табл. 2.16).

Таблиця 2.16 – Аналіз індикаторів згідно з практикою МВФ оцінки боргової безпеки України у 2019–2025 рр.

Індекс	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025
Рівень зовнішньої заборгованості на одну особу, дол. США	1161,1	1282,2	1375,3	1734,4	2731,4	3126,1	3376,3
Відношення державного зовнішнього боргу до річного експорту товарів і послуг, %	66,0	64,2	60,2	93,9	203,4	233,3	245,12
Відношення обсягу сукупних платежів з обслуговування зовнішнього боргу до доходів бюджету, %	46,7	47,5	45,6	33,9	25,6	65,7	74,2
Відношення загального зовнішнього боргу до експорту товарів і послуг, %	61,3	67,3	52,6	79,5	111,6	121,9	129,7
Відношення сукупних платежів із погашення й обслуговування зовнішнього боргу до експорту товарів і послуг, %	7,1	7,8	6,6	8,2	9,1	18,9	20,1
Рівень валового державного боргу у доходах державного бюджету, %	334,7	275,7	281,6	200,7	242,4	321,1	338,5
Міжнародні резерви до короткострокового боргу (показник А. Грінспена)	0,524	0,601	0,640	0,749	0,995	0,996	0,997
Короткотерміновий державний борг до валового державного боргу, %	39,7	38,6	37,3	28,8	25,2	25,8	24,7
Державний борг, номін. в іноземній валюті, до валового державного боргу, %	59,8	86,1	73,2	113,5	85,21	91,94	92,45

Джерело: складено автором на основі [58; 59]

Аналіз індикаторів боргової безпеки України за 2019–2025 роки свідчить про суттєве погіршення боргової стійкості держави після 2022 року. Рівень зовнішньої заборгованості на одну особу зріс з 1161,1 дол. США у 2019 році до 3376,3 дол. США у 2025 році, що відображає значне зростання боргового навантаження на населення. Відношення державного зовнішнього боргу до експорту товарів і послуг демонструє різке погіршення: з 60–66% у довоєнний період до понад 245% у 2025 році, що свідчить про критичну залежність боргу від експортних доходів. Аналогічно зростає і відношення загального зовнішнього боргу до експорту, яке збільшується до 129,7%, що підтверджує посилення зовнішньоборгового тиску.

Відношення платежів з обслуговування зовнішнього боргу до доходів бюджету знизилося у 2022–2023 роках, але різко зросло у 2024–2025 роках до 74,2%, що свідчить про зростання бюджетного навантаження на обслуговування боргу.

Сукупні платежі з погашення та обслуговування боргу до експорту також зросли до 20,1%, що відображає погіршення платоспроможності країни. Рівень валового державного боргу у доходах бюджету залишається критично високим і перевищує 300%, досягаючи 338,5% у 2025 році.

Позитивною тенденцією є покращення показника міжнародних резервів до короткострокового боргу, який наближається до одиниці (0,997 у 2025 році), що свідчить про часткове посилення ліквідності.

Також спостерігається зменшення частки короткострокового боргу у структурі державного боргу з 39,7% до 24,7%, що є відносно стабілізуючим фактором. Водночас частка боргу в іноземній валюті зростає до 92,45%, що підвищує валютні ризики.

Загалом аналіз показує, що попри окремі стабілізаційні тенденції, боргова безпека України залишається вразливою, а її підтримка значною мірою залежить від міжнародної фінансової допомоги та зовнішнього фінансування.

Узагальнення виявлених тенденцій впливу міжнародної фінансової допомоги на макроекономічну стабільність України представлено у табл. 2.3.

Тенденції впливу міжнародної фінансової допомоги на макроекономічну стабільність України	
→	1. Посилення ролі зовнішнього фінансування у стабілізації економіки. Міжнародна фінансова допомога стала ключовим інструментом підтримання макроекономічної рівноваги в умовах війни, компенсуючи дефіцит внутрішніх ресурсів.
→	2. Забезпечення стійкості державного бюджету. Зовнішні надходження дозволяють фінансувати критичні видатки бюджету, зокрема соціальні виплати, оборону та відновлення інфраструктури, зменшуючи ризики бюджетної кризи.
→	3. Підтримка валютної стабільності. Надходження міжнародної допомоги сприяють зміцненню золотовалютних резервів, що дозволяє утримувати відносну стабільність обмінного курсу гривні.
→	4. Зниження ризику макроекономічної дестабілізації. Регулярна фінансова підтримка міжнародних партнерів допомагає уникати різких макроекономічних дисбалансів, пов'язаних із війною та падінням виробництва.
→	5. Зростання державного боргу як побічний ефект. Частина допомоги надається у вигляді кредитів, що призводить до збільшення боргового навантаження та посилення довгострокових фінансових ризиків.
→	6. Залежність економіки від зовнішнього фінансування. У структурі макрофінансової стабільності зростає роль міжнародних донорів, що формує певну залежність держави від зовнішніх рішень та політики партнерів.
→	7. Створення передумов для післявоєнного відновлення. Окрім стабілізаційного ефекту, міжнародна допомога формує фінансову основу для довгострокової реконструкції економіки та структурних реформ.

Рисунок 2.3 – Узагальнення тенденцій впливу міжнародної фінансової допомоги на макроекономічну стабільність України

Джерело: розроблено автором

Узагальнюючи, міжнародна фінансова допомога відіграє визначальну роль у забезпеченні макроекономічної стабільності України в умовах війни. Вона дозволяє підтримувати функціонування державного бюджету, компенсуючи дефіцит внутрішніх доходів та фінансуючи критично важливі видатки. Водночас зовнішні надходження сприяють стабілізації валютного ринку та зміцненню золотовалютних резервів. Разом із цим зростає державний борг і залежність економіки від зовнішнього фінансування, що формує довгострокові ризики. У цілому міжнародна допомога виступає як ключовий стабілізаційний та відновлювальний інструмент економічної політики держави.

Висновки до розділу 2

Проведене дослідження світового досвіду надання міжнародної фінансової допомоги державам в умовах військових конфліктів дозволило встановити, що зовнішня підтримка є одним із ключових чинників стабілізації та відновлення національних економік. Встановлено, що ефективність міжнародної допомоги значною мірою залежить від рівня координації між донорами, прозорості використання коштів та інституційної спроможності держави-реципієнта. Практика різних країн підтверджує, що найбільш результативними є програми, спрямовані не лише на подолання поточних наслідків війни, а й на формування довгострокової економічної стійкості. Водночас надмірна залежність від зовнішнього фінансування може створювати ризики зростання боргового навантаження та уповільнення внутрішніх реформ. Особливе значення в сучасних умовах має поєднання макрофінансової стабілізації з відбудовою критичної інфраструктури та підтримкою соціальної сфери.

Міжнародна фінансова допомога відіграє визначальну роль у забезпеченні макрофінансової стабільності та повоєнного відновлення економіки України в умовах тривалої військової агресії. Проведений аналіз показав, що війна спричинила масштабні руйнування інфраструктури, втрату виробничого потенціалу, зростання бюджетного дефіциту та посилення соціально-економічних диспропорцій між регіонами. У цих умовах підтримка міжнародних партнерів стала ключовим джерелом фінансування державного бюджету, соціальних видатків та програм відновлення. Встановлено, що сучасна система міжнародної допомоги Україні має комплексний характер і поєднує гранти, пільгові кредити, гарантії та координаційні механізми співпраці. Найбільший внесок у підтримку України здійснюють Європейський Союз, Світовий банк, МВФ, США та країни G7, які реалізують масштабні програми макрофінансової стабілізації та реконструкції. Водночас значна частка позикового фінансування формує ризики зростання державного боргу та підвищує залежність України від зовнішніх джерел ресурсів у довгостроковій перспективі.

Встановлено, що саме зовнішнє фінансування дозволило підтримувати функціонування державного бюджету, забезпечувати фінансування соціальних, оборонних та гуманітарних видатків, а також зменшити ризики глибокої фінансової кризи. Дослідження показало, що у 2022–2025 роках значно зросла роль міжнародної допомоги у структурі доходів державного бюджету, а її частка у окремі роки перевищувала чверть усіх бюджетних надходжень. Водночас міжнародна підтримка сприяла стабілізації валютного ринку, підтриманню міжнародних резервів та стримуванню інфляційних процесів в умовах воєнної економіки. Разом із позитивним впливом міжнародної допомоги посилилися ризики боргової залежності держави, що проявляється у стрімкому зростанні зовнішнього державного боргу та погіршенні окремих показників боргової безпеки. Аналіз індикаторів макроекономічної та боргової стійкості засвідчив, що після 2022 року Україна перебуває під значним впливом зовнішніх фінансових факторів, а підтримка стабільності значною мірою залежить від подальшого надходження міжнародних ресурсів. Водночас позитивною тенденцією є поступова адаптація економіки до умов війни, часткове відновлення економічної активності та збереження функціонування фінансової системи.

РОЗДІЛ 3

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ МІЖНАРОДНОЇ ФІНАНСОВОЇ ДОПОМОГИ ЯК ІНСТРУМЕНТУ ПОВОЄННОЇ ВІДБУДОВИ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

3.1 Проблемні аспекти здійснення міжнародної фінансової допомоги для України

В умовах повномасштабної війни міжнародна фінансова допомога стала ключовим джерелом підтримки економіки України, однак її залучення та використання супроводжується низкою суттєвих проблемних аспектів. Незважаючи на значні обсяги зовнішнього фінансування, ефективність його впливу на економічний розвиток держави залежить від якості інституційного середовища, рівня координації між донорами та державними органами, а також прозорості механізмів розподілу ресурсів [16; 28].

Особливої важливості набувають питання боргової стійкості, зростання залежності від зовнішніх джерел фінансування та ризику неефективного використання коштів. Крім того, складність процедур отримання допомоги, наявність умовності та різноспрямованість інтересів донорів можуть ускладнювати процес її реалізації. У післявоєнний період ці проблеми можуть посилюватися через необхідність одночасного фінансування масштабної відбудови та проведення структурних реформ. У цьому контексті важливим є системне дослідження ключових проблем міжнародної фінансової допомоги з метою підвищення її ефективності та результативності для економіки України.

Слід зазначити, що на існуванні проблемних аспектів у системі здійснення міжнародної фінансової допомоги Україні наголошують провідні українські вчені та фахівці.

Так, М. С. Хом'як у публікації [17] слушно зауважує, що суттєва залежність від зовнішніх джерел фінансування формує низку довгострокових ризиків для економіки. Передусім переважання кредитних інструментів у структурі міжнародної допомоги призводить до швидкого зростання державного боргу,

який уже наближається до рівня близького до 100 % ВВП. Крім того, ймовірне скорочення частки безповоротної допомоги у середньостроковій перспективі посилює необхідність проведення глибоких структурних реформ. Такі зміни мають бути спрямовані на розширення внутрішніх джерел доходів бюджету, зменшення дефіциту та підвищення інвестиційної привабливості країни. У довгостроковому періоді подальше залучення міжнародної підтримки буде можливим лише за умови досягнення реальних результатів у реформуванні економіки та забезпечення ефективного використання вже отриманих фінансових ресурсів [17].

На думку О. Чеберяко та Д. Герус [57], боргова політика України потребує поступового та системного вдосконалення. Зокрема, це передбачає оновлення нормативно-правової бази, розширення інструментарію управління боргом, а також чітке визначення пріоритетів щодо скорочення боргового навантаження. Важливим напрямом є також реформування економічної та фінансової системи, а також підвищення ефективності діяльності державних органів у сфері забезпечення макрофінансової стабільності. Такі заходи є особливо актуальними в сучасних умовах функціонування економіки України [57].

Водночас дослідники О. Чеберяко та Д. Герус зазначають, що поточний стан державного зовнішнього боргу залишається складним і характеризується високим рівнем ризиків. За умов обмеженості фінансових ресурсів державі дедалі важче виконувати свої боргові зобов'язання, що підвищує ймовірність виникнення дефолтних ризиків. У свою чергу, це може негативно позначитися на міжнародному іміджі країни та знизити рівень довіри з боку іноземних інвесторів і партнерів [57].

У дослідженні В.А. Панченка [18] наголошується, що одним із ключових недоліків міжнародної фінансової допомоги є недостатня ефективність її використання на практиці. Автор підкреслює проблему розпорошення ресурсів між великою кількістю проектів, що знижує їх результативність. Значна увага приділяється недостатній координації між донорами та державними органами, що ускладнює стратегічне планування відбудови. Також відзначається низький

рівень інституційної спроможності окремих органів влади щодо управління допомогою. Важливою проблемою є затримки у реалізації проєктів через складні адміністративні процедури. Крім того, автор вказує на ризики нецільового або неефективного використання фінансових ресурсів [18].

У науковій статті Волкової Ю. [61] основною проблемою визначено складність процедур залучення та використання міжнародної допомоги. Авторка наголошує на значній бюрократизації процесів, що уповільнює реалізацію проєктів. Окремо підкреслюється проблема надмірної кількості вимог до звітності та контролю. Це створює додаткове навантаження на державні інституції, особливо в умовах війни. Також зазначається недостатня гнучкість механізмів допомоги, що ускладнює їх адаптацію до швидко змінних умов. У результаті це знижує оперативність та ефективність використання фінансових ресурсів [61].

Водночас, науковицею Л.В. Курносенко [62] акцент зроблено на проблемі надмірної залежності України від зовнішнього фінансування. Авторка зазначає, що така залежність обмежує економічний суверенітет держави. Водночас підкреслюється ризик зміни політики донорів, що може вплинути на обсяги допомоги. Також відзначається нерівномірність розподілу ресурсів між секторами економіки. Це призводить до дисбалансів у розвитку окремих галузей. Окремо наголошується на необхідності активізації внутрішніх джерел фінансування [62].

У дослідженні Т.В. Мединської, І. Л. Боднарюк та Н. Р. Олійник [1] визначено проблему невідповідності частини міжнародної допомоги реальним потребам економіки України. Авторка підкреслює, що фінансування іноді спрямовується не на найбільш критичні напрями відновлення. Також зазначається недостатній рівень стратегічного планування використання ресурсів. Важливим недоліком є обмежена ефективність моніторингу результатів реалізованих програм. Це ускладнює оцінку їх реального впливу на економіку. У підсумку підкреслюється необхідність підвищення адресності та результативності міжнародної допомоги [1].

Можна стверджувати, що у сукупності наукові дослідження демонструють, що основними проблемами міжнародної фінансової допомоги є боргові ризики, бюрократичні бар'єри, недостатня координація та неефективність використання ресурсів. Це підтверджує необхідність удосконалення механізмів управління допомогою в Україні.

Враховуючи результати систематизації результатів наукових досліджень провідних вчених в означеній сфері можна зробити узагальнення щодо виявлених напрямів та проблем здійснення міжнародної фінансової допомоги в умовах війни для України (табл. 3.1).

Таблиця 3.1 – Систематизація виявлених напрямів та проблем здійснення міжнародної фінансової допомоги в умовах війни для України

Напрямок	Проблемні аспекти	Опис проблем
1	2	3
Фінансово-борговий	Зростання державного боргу	Переважаючі кредитні інструменти призводять до швидкого накопичення боргу та зниження боргової стійкості держави [57]
	Валютні ризики	Значна частка зовнішнього боргу в іноземній валюті підвищує вразливість до коливань курсу [57]
	Залежність від зовнішніх джерел	Економіка стає залежною від міжнародних донорів, що обмежує фінансову автономію [38]
Інституційно-управлінський	Недостатня координація донорів	Відсутність узгодженості між донорами призводить до дублювання проектів та неефективного розподілу ресурсів [18]
	Низька інституційна спроможність	Державні органи не завжди ефективно адмініструють великі обсяги допомоги [18]
	Недостатній контроль і моніторинг	Обмежена система оцінки ефективності використання ресурсів [1]
Організаційно-процедурний	Бюрократичні бар'єри	Складні процедури погодження та звітності уповільнюють використання коштів [61]
	Тривалість реалізації проєктів	Через адміністративні перепони затягується впровадження програм [21]
	Низька гнучкість механізмів	Системи допомоги не завжди адаптуються до швидких змін умов війни [61]
Структурно-економічний	Невідповідність потребам економіки	Частина допомоги не спрямовується на найбільш критичні сфери []
	Нерівномірний розподіл ресурсів	Дисбаланси між галузями та регіонами [62]

Продовження таблиці 3.1

1	2	3
	Орієнтація на короткострокові цілі	Переважає фінансування поточних витрат над інвестиціями [37]
Соціально-економічний	Обмежена ефективність впливу на розвиток	Допомога часто спрямована на підтримку, а не на розвиток економіки [54]
	Зростання соціальної залежності	Надмірна підтримка може знижувати стимули до внутрішнього розвитку [54]
	Низька мультиплікативність ефекту	Не всі програми створюють довгостроковий економічний ефект [56]
Логістично-безпековий	Складність доставки допомоги	Військові дії ускладнюють логістику та доступ до постраждалих територій [61]
	Руйнування інфраструктури	Знищення транспортних мереж обмежує ефективність використання допомоги [1]
	Ризики безпеки реалізації проєктів	Воєнні загрози ускладнюють впровадження довгострокових програм [18]

Джерело: складено автором на основі [57; 38; 18; 1; 61; 21; 62; 37; 54; 56]

Систематизація показує, що проблеми міжнародної фінансової допомоги мають комплексний характер і охоплюють фінансові, інституційні, організаційні та безпекові аспекти. Найбільш критичними є боргові ризики, бюрократичні бар'єри та недостатня координація між донорами. Це свідчить про необхідність удосконалення механізмів управління міжнародною допомогою та підвищення її ефективності в умовах війни.

У сучасних умовах функціонування економіки України співробітництво з провідними міжнародними фінансовими інституціями набуває особливого значення, оскільки саме вони забезпечують значну частину зовнішніх фінансових ресурсів для підтримки макроекономічної стабільності та відновлення держави. Водночас процес залучення та використання такої допомоги супроводжується низкою проблемних аспектів, які знижують ефективність її впливу на економічний розвиток. До ключових із них належать інституційні, організаційні, фінансові та процедурні обмеження, що виникають як на рівні міжнародних донорів, так і всередині країни [1; 10; 37].

Особливої актуальності ці питання набувають в умовах війни, коли швидкість, адресність і результативність фінансової підтримки є критично важливими. У зв'язку з цим виникає необхідність систематизації основних проблем співробітництва України з міжнародними фінансовими інституціями (табл. 3.2), що дозволяє більш комплексно оцінити існуючі виклики та визначити напрями їх подолання.

Таблиця 3.2 – Проблемні аспекти співробітництва України з міжнародними фінансовими інституціями щодо здійснення міжнародної фінансової допомоги

Інституція	Проблемний аспект	Суть проблеми
1	2	3
Міжнародний валютний фонд	Жорстка умовність програм	Надання фінансування супроводжується вимогами щодо фіскальної консолідації, підвищення податків і реформ, що може створювати соціальне напруження та політичні
	Обмеження економічної автономії	Необхідність узгодження економічної політики з вимогами МВФ зменшує гнучкість держави у прийнятті самостійних рішень
	Короткостроковий негативний вплив на економіку	Дослідження показують, що програми МВФ можуть стримувати економічне зростання у короткостроковій перспективі
Світовий банк	Повільність реалізації проєктів	Значна тривалість погодження та впровадження інвестиційних проєктів знижує оперативність реагування на кризові потреби
	Високі вимоги до процедур	Складні процедури закупівель, моніторингу та звітності ускладнюють використання коштів
	Обмежена адаптивність	Проєкти не завжди швидко адаптуються до умов війни та змін економічної ситуації
Європейський банк реконструкції та розвитку	Орієнтація на прибуткові проєкти	Фінансування часто спрямовується на економічно вигідні проєкти, а не на соціально критичні сфери
	Обмежений вплив на державний сектор	Основна діяльність зосереджена на приватному секторі, що звужує можливості підтримки державних програм
Співпраця з МФО загалом	Зростання боргового навантаження	Переважання кредитної допомоги призводить до накопичення державного боргу та ризиків боргової нестійкості
	Недостатня координація між донорами	Відсутність узгодженості дій між інституціями може спричиняти дублювання програм і неефективний розподіл ресурсів
	Бюрократичні бар'єри	Складні адміністративні процедури уповільнюють залучення та використання фінансової допомоги
	Низька ефективність використання коштів	Недостатній контроль і моніторинг можуть призводити до нераціонального використання ресурсів

Продовження таблиці 3.2

1	2	3
	Залежність від зовнішнього фінансування	Україна стає фінансово залежною від міжнародних партнерів, що підвищує вразливість до змін їх політики

Джерело: складено автором на основі [57; 18; 1; 61; 62; 38]

Проведений аналіз показує, що співробітництво України з міжнародними фінансовими інституціями має як значні переваги, так і суттєві проблемні аспекти. Основними з них є жорсткі умови фінансування, зростання боргового навантаження, бюрократичні обмеження та недостатня координація між донорами. Водночас ці проблеми мають системний характер і потребують комплексного вдосконалення механізмів взаємодії. Підвищення ефективності співпраці можливе за рахунок посилення інституційної спроможності держави, оптимізації процедур та більшої узгодженості дій міжнародних партнерів.

Проведене дослідження інструментів міжнародної фінансової підтримки України в умовах воєнного стану дає змогу виокремити ключові проблеми та специфічні риси їх застосування.

1. Суттєві труднощі у використанні таких інструментів зумовлені об'єктивними та неконтрольованими чинниками, пов'язаними з війною, зокрема її тривалістю, динамікою розвитку та непередбачуваними наслідками. Навіть з урахуванням історичного досвіду воєнних конфліктів ці параметри залишаються складними для точного прогнозування;

2. Невизначеність часових меж розвитку подій істотно ускладнює процес стратегічного планування, що знижує обґрунтованість економічних прогнозів. Це, своєю чергою, створює перешкоди для розробки ефективних програм розвитку, які є необхідною умовою для залучення міжнародного фінансування, оскільки саме вони визначають пріоритетні напрями кредитування;

3. Обмеженість можливостей довгострокового планування у воєнних умовах ускладнює чітке розуміння проєктного циклу. У таких умовах усі учасники програм фінансування стикаються з труднощами дотримання

встановлених процедур і стандартів, що є важливими для забезпечення прозорості та результативності використання міжнародної фінансової допомоги;

4. Надання кредитної підтримки державам, які перебувають у стані збройного конфлікту, частково суперечить базовим принципам міжнародної фінансової допомоги, що, згідно з аналізом наукових праць вітчизняних і зарубіжних дослідників та нормативних документів міжнародних фінансових організацій, насамперед орієнтована на сприяння соціально-економічному розвитку. У зв'язку з цим на момент початку війни спеціалізовані механізми кредитування в умовах форс-мажорних обставин фактично не були сформовані. Саме тому в перші місяці повномасштабних бойових дій міжнародні фінансові інституції були змушені адаптувати вже наявні інструменти, які раніше використовувалися під час глобальних криз, зокрема світової фінансової кризи та пандемії COVID-19 [15]. Водночас певною інновацією стало запровадження МВФ адміністративного рахунку для країн-донорів, а також створення цільових трастових фондів і спеціальних екстрених програм солідарної підтримки України іншими міжнародними організаціями;

5. Дотримання жорстких бюрократичних процедур міжнародного кредитування, включаючи визначення цілей проєктів, вимоги співфінансування, проведення технічної експертизи, складні закупівельні процедури та тривалі процеси набуття чинності кредитних угод, призводить до нерівномірності надходження фінансової допомоги. У результаті обсяги фактичного фінансування не завжди відповідають заявленим потребам України. За оцінками уряду, щомісячна потреба у міжнародній підтримці становить близько 5 млрд дол. США.

Таким чином, можна зробити висновок, що здійснення міжнародної фінансової допомоги для України супроводжується низкою суттєвих проблемних аспектів. Однією з ключових проблем є зростання боргового навантаження через переважання кредитних інструментів у структурі фінансування. Важливим викликом також виступає висока залежність держави від зовнішніх донорів, що обмежує її фінансову автономію. Значні труднощі

створюють бюрократичні процедури міжнародних організацій, які уповільнюють надходження та використання коштів. Окремо слід відзначити недостатню координацію між донорами, що призводить до фрагментарності фінансової допомоги. Крім того, існують ризики неефективного та нерівномірного розподілу ресурсів, що знижує загальну результативність підтримки. У цілому зазначені проблеми свідчать про необхідність удосконалення механізмів міжнародної фінансової допомоги для підвищення її ефективності в умовах воєнних викликів.

3.2 Напрями активізації міжнародної фінансової допомоги для повоєнного відновлення економіки України

Повоєнне відновлення економіки України потребує масштабної та довгострокової міжнародної фінансової підтримки, яка має виходити за межі лише стабілізаційних заходів і трансформуватися у системний інструмент структурної модернізації держави. В умовах значних руйнувань інфраструктури, скорочення виробничого потенціалу та зростання соціально-економічних дисбалансів особливої важливості набуває питання підвищення ефективності використання зовнішніх фінансових ресурсів. При цьому важливим є не лише збільшення обсягів допомоги, а й удосконалення механізмів її залучення, координації та розподілу [54]. Значну роль відіграє також узгодження дій міжнародних фінансових організацій, донорських країн та національних інституцій з метою уникнення дублювання програм і підвищення їх результативності.

Окремого значення набуває перехід від переважно кредитної моделі фінансування до більшої частки грантів та інвестиційного фінансування розвитку [62]. У цьому контексті важливим є визначення основних напрямів активізації міжнародної фінансової допомоги, спрямованих на прискорення повоєнного відновлення та забезпечення довгострокової економічної стійкості України.

Варто підкреслити, що відповідно до оновленого прогнозу МВФ на 2026 рік (Звіт МВФ щодо України № 25/78 [63]), економічні перспективи України на найближчі роки були переглянуті у бік погіршення. У зв'язку з цим очікується збереження суттєвого дефіциту державного бюджету, що зумовлює подальшу потребу України у масштабній міжнародній фінансовій підтримці (табл. 3.3).

Таблиця 3.3 – Прогноз основних економічних показників за базовим сценарієм від МВФ для України

Показники	2025 (факт)	2026	2027	2028
Зростання реального ВВП, %	14,37	5,5	7,5	9,0
Бюджетний дефіцит, % до ВВП	21,01	18,9	9,7	4,1
Бюджетний дефіцит без урахування грантів, % до ВВП	23,2	19,6	9,9	5,2
Державний борг, % до ВВП	115,9	110,0	108,5	103,5

Джерело: складено автором на основі [63]

Аналіз прогнозних показників МВФ для України свідчить про поступове відновлення економіки у середньостроковій перспективі. Очікується, що у 2025 році зростання реального ВВП становитиме 14,37%, що пов'язано з ефектом часткового економічного відновлення після значних втрат воєнного періоду. У наступні роки темпи економічного зростання залишатимуться позитивними, хоча поступово стабілізуватимуться на рівні 5,5–9,0%. Водночас прогнозується збереження значного бюджетного дефіциту, який у 2025 році становитиме понад 21% ВВП, що свідчить про високий рівень фінансового навантаження на державу. Навіть без урахування грантової допомоги дефіцит бюджету залишатиметься критично високим, що підтверджує суттєву залежність України від міжнародного фінансування. Показники державного боргу також залишатимуться на надзвичайно високому рівні — понад 100% ВВП протягом усього прогнозного періоду.

Загалом прогноз МВФ демонструє, що попри очікуване економічне зростання, Україна й надалі потребуватиме значної міжнародної фінансової

підтримки для забезпечення макроекономічної стабільності та повоєнного відновлення.

Прогнозні платежі за державним боргом України наведено на рис. 3.1.

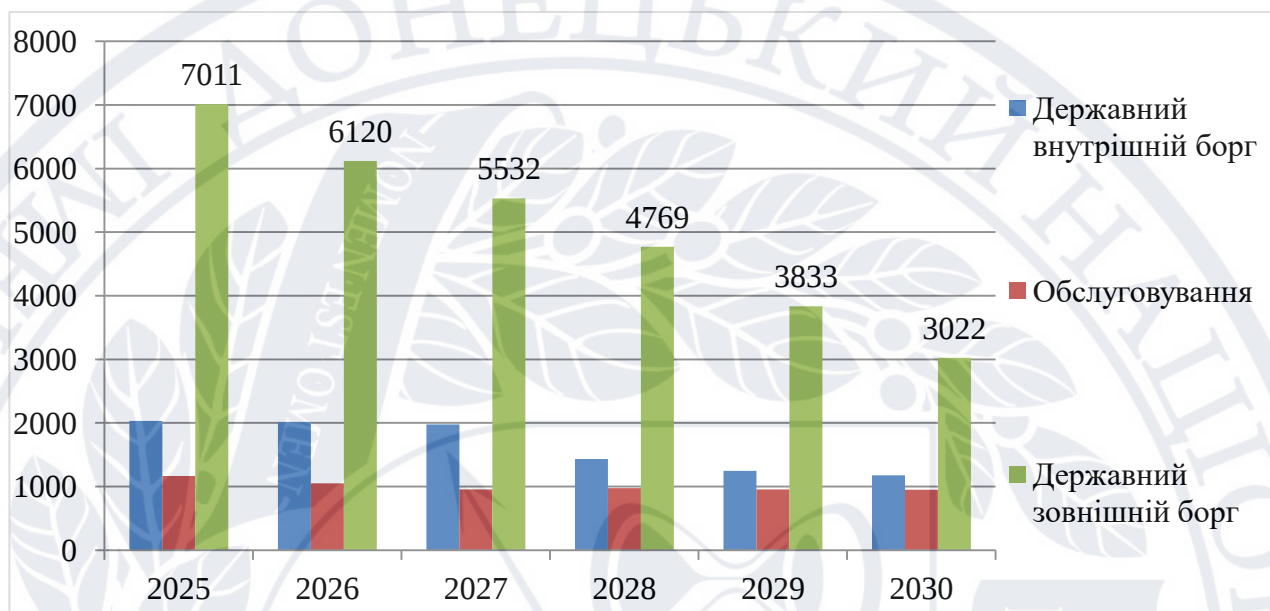

Рисунок 3.1 – Прогнозні платежі за державним боргом України у 2026–2030 роках, млрд грн

Джерело: складено автором на основі [63]

Прогнозні платежі за зовнішнім державним боргом України у 2025–2030 рр. демонструють поступове скорочення боргового навантаження. Найбільший обсяг виплат припадає на 2025 рік, коли сума зовнішнього державного боргу становить 7011 млрд грн, що свідчить про значну залежність державних фінансів від зовнішніх запозичень. У наступні роки спостерігається стабільна тенденція до зменшення обсягів зовнішнього боргу. У 2030 році прогнозний показник скорочується до 3022 млрд грн. Одночасно зменшуються й обсяги внутрішнього державного боргу, хоча темпи їх скорочення є помірнішими. Витрати на обслуговування боргу протягом аналізованого періоду залишаються відносно стабільними, коливаючись у межах близько 900–1200 млрд грн, що свідчить про необхідність постійного забезпечення ресурсів для виконання боргових зобов'язань.

Загалом прогноз вказує на поступове покращення боргової стійкості України та зниження навантаження на державний бюджет у довгостроковій перспективі. Водночас ефективність реалізації такого сценарію залежатиме від темпів економічного зростання, стабільності фінансової системи та доступу України до міжнародної фінансової підтримки. Враховуючи результати проведеного дослідження можливо запропонувати актуальні напрями активізації міжнародної фінансової допомоги для повоєнного відновлення економіки України (табл. 3.4).

Таблиця 3.4 – Актуальні напрями активізації міжнародної фінансової допомоги для повоєнного відновлення економіки України

Напрямок активізації	Основний зміст напрямку	Очікуваний результат
1	2	3
Збільшення частки грантового фінансування	Поступове переорієнтування міжнародної допомоги з кредитних ресурсів на гранти та безповоротну підтримку	Зменшення боргового навантаження та підвищення фінансової стійкості держави
Розширення програм довгострокового інвестиційного фінансування	Залучення міжнародних інвестицій у відбудову інфраструктури, енергетики, промисловості та транспорту	Формування умов для економічного зростання та модернізації економіки
Посилення координації між міжнародними донорами	Створення єдиних платформ координації проєктів та фінансових потоків	Уникнення дублювання програм і підвищення ефективності використання ресурсів
Спрощення процедур отримання та використання допомоги	Скорочення бюрократичних процедур, прискорення погодження проєктів та закупівель	Підвищення оперативності реалізації програм відновлення
Підвищення прозорості та контролю використання коштів	Розвиток систем цифрового моніторингу, аудиту та публічної звітності	Зростання довіри міжнародних партнерів та мінімізація корупційних ризиків
Підтримка регіонального відновлення	Спрямування фінансової допомоги на відбудову найбільш постраждалих регіонів України	Зменшення міжрегіональних диспропорцій та прискорення відновлення територій
Активізація державно-приватного партнерства	Залучення приватного капіталу до реалізації проєктів відновлення за підтримки міжнародних інституцій	Підвищення інвестиційної активності та розвиток підприємництва
Інтеграція допомоги з програмами реформ	Поєднання фінансової підтримки з реалізацією структурних реформ та євроінтеграційних змін	Підвищення конкурентоспроможності економіки та наближення до стандартів ЄС
Розвиток механізмів страхування воєнних ризиків	Створення міжнародних гарантій та страхових інструментів для інвесторів	Зниження інвестиційних ризиків та стимулювання припливу капіталу

Продовження таблиці 3.4

1	2	3
Розширення співпраці з міжнародними фінансовими організаціями	Поглиблення співробітництва з МВФ, Світовим банком, ЄБРР, ЄІБ та іншими інституціями	Забезпечення стабільного довгострокового фінансування повоєнного розвитку

Джерело: розроблено автором

Отже, активізація міжнародної фінансової допомоги є необхідною передумовою ефективного повоєнного відновлення економіки України. Важливого значення набуває не лише збільшення обсягів зовнішнього фінансування, а й удосконалення механізмів його координації, розподілу та контролю використання. Пріоритетними напрямками виступають розширення грантової підтримки, залучення інвестиційного фінансування та розвиток державно-приватного партнерства. Водночас важливо забезпечити прозорість реалізації програм допомоги та їх узгодженість із потребами регіонального відновлення і структурних реформ. Комплексна реалізація визначених напрямів сприятиме зміцненню економічної стійкості України та формуванню умов для довгострокового розвитку держави.

У повоєнний період економіка України потребуватиме масштабного фінансового забезпечення для відновлення ключових сфер суспільного та господарського розвитку. Значні руйнування виробничої, транспортної, енергетичної, соціальної інфраструктури обумовлюють необхідність залучення міжнародної фінансової допомоги як одного з основних джерел ресурсів для реконструкції держави. Особливого значення набуває підтримка тих галузей, які забезпечують базові умови функціонування економіки, соціальної стабільності та довгострокового економічного зростання. Водночас міжнародна допомога повинна бути спрямована не лише на ліквідацію наслідків війни, а й на модернізацію економіки, розвиток інновацій та підвищення конкурентоспроможності країни. У зв'язку з цим доцільним є визначення основних сфер економічного розвитку України, які у повоєнний період потребуватимуть найбільшої міжнародної фінансової підтримки (табл. 3.5).

Таблиця 3.5 – Сфери економічного розвитку, які потребуватимуть міжнародної фінансової допомоги у повоєнний період в Україні

Сфера економічного розвитку	Основні потреби у фінансуванні	Напрями використання міжнародної допомоги	Очікуваний ефект
Транспортна інфраструктура	Відновлення зруйнованих доріг, мостів, залізничних вузлів та портів	Реалізація інфраструктурних проєктів, модернізація логістичних маршрутів	Відновлення транспортного сполучення та економічної активності
Енергетика	Відбудова енергосистеми та захист критичної інфраструктури	Реконструкція електромереж, розвиток відновлюваної енергетики	Підвищення енергетичної безпеки та стабільності енергопостачання
Промисловість	Відновлення виробничих потужностей та модернізація підприємств	Пільгове кредитування, інвестиційні програми, технологічна модернізація	Зростання промислового виробництва та експорту
Аграрний сектор	Відновлення сільськогосподарської техніки, земель та логістики	Фінансування розмінування територій, підтримка фермерських господарств	Забезпечення продовольчої безпеки та експортного потенціалу
Житлово-комунальна сфера	Відбудова житлового фонду та комунальних мереж	Будівництво житла, реконструкція водо- та теплопостачання	Поліпшення умов проживання населення
Охорона здоров'я	Відновлення медичних закладів та забезпечення обладнанням	Будівництво лікарень, закупівля медичного обладнання	Підвищення якості медичних послуг
Освіта і наука	Відбудова закладів освіти та розвиток інновацій	Реконструкція шкіл і університетів, цифровізація освіти	Формування людського капіталу та інноваційного розвитку
Цифрова економіка	Розвиток цифрової інфраструктури та кібербезпеки	Підтримка ІТ-сектору, розвиток електронного урядування	Підвищення конкурентоспроможності економіки
Малий і середній бізнес	Відновлення підприємницької діяльності та доступу до фінансування	Грантові програми, пільгові кредити, підтримка стартапів	Створення робочих місць та активізація економічного розвитку
Екологічна сфера	Ліквідація екологічних наслідків війни	Реалізація природоохоронних програм та екологічного моніторингу	Відновлення екологічної безпеки та сталого розвитку

Джерело: розроблено автором

В умовах тривалих воєнних викликів та масштабних потреб повоєнного відновлення економіки України особливої актуальності набуває питання

вдосконалення діючих механізмів міжнародної фінансової підтримки. Незважаючи на важливу роль програми Ukraine Facility (2024-2027 pp.) [64] у забезпеченні макрофінансової стабільності держави, сучасні умови потребують розширення її функціональних можливостей та адаптації до довгострокових завдань економічної реконструкції.

Передусім це пов'язано з необхідністю переходу від переважно стабілізаційної моделі підтримки до комплексної моделі інвестиційного та інноваційного розвитку країни.

У зв'язку з цим доцільним є внесення змін до діючої програми Ukraine Facility та формування на її основі нового проєкту – Ukraine Recovery and Resilience Program – Програма відновлення та економічної стійкості України (URRP) на період 2027-2030 роки. Запропонований проєкт має стати стратегічною платформою для консолідації міжнародної фінансової допомоги, інвестиційних ресурсів і програм структурних реформ.

Його реалізація сприятиме відновленню критичної інфраструктури, модернізації виробничого потенціалу, підтримці регіонального розвитку та посиленню економічної стійкості України.

Крім того, програма дозволить підвищити ефективність координації між міжнародними донорами, державними інституціями та приватними інвесторами, що є важливою передумовою успішної повоєнної трансформації економіки держави.

Порівняння основних параметрів програм Ukraine Facility (діюча) та Ukraine Recovery and Resilience Program представлено у табл. 3.6.

Порівняння програм Ukraine Facility та запропонованого Ukraine Recovery and Resilience Program (URRP) свідчить про еволюцію підходів до міжнародної фінансової підтримки України. Якщо діюча програма орієнтована переважно на забезпечення макрофінансової стабільності та підтримку реформ у коротко- і середньостроковій перспективі, то URRP має більш стратегічний і довгостроковий характер.

Таблиця 3.6 – Порівняння основних параметрів програм Ukraine Facility та Ukraine Recovery and Resilience Program

Параметр реалізації Програми	Ukraine Facility	Ukraine Recovery and Resilience Program (URRP)
Період реалізації	2024–2027 рр.	2027–2030 рр.
Основна мета	Забезпечення макрофінансової стабільності України та підтримка реформ	Комплексне повоєнне відновлення, модернізація економіки та забезпечення довгострокової стійкості
Обсяг фінансування	До 50 млрд євро	180–220 млрд дол. США
Основні форми фінансування	Гранти, кредити, бюджетна підтримка	Гранти, інвестиційне фінансування, пільгові кредити, гарантії та механізми страхування ризиків
Ключові донори	Європейський Союз	ЄС, МВФ, Світовий банк, ЄБРР, ЄІБ, країни G7 та приватні інвестори
Пріоритетний напрям	Макрофінансова стабілізація та підтримка бюджету	Відбудова економіки, інфраструктури та структурна модернізація
Орієнтація на реформи	Виконання умов євроінтеграції та реформ державного управління	Глибока структурна трансформація економіки та інтеграція до економічного простору ЄС
Інфраструктурна складова	Обмежена підтримка окремих проєктів	Масштабне фінансування транспортної, енергетичної та соціальної інфраструктури
Підтримка приватного сектору	Часткова	Один із ключових напрямів програми через державно-приватне партнерство
Регіональний розвиток	Загальна підтримка держави	Пріоритетне фінансування найбільш постраждалих регіонів
Механізми контролю	Контроль ЄС та аудит використання коштів	Цифровий моніторинг, міжнародний аудит та координаційна платформа донорів
Інвестиційна складова	Обмежена	Активне залучення міжнародних та приватних інвестицій
Страхування воєнних ризиків	Практично відсутнє	Передбачено створення міжнародних гарантійних механізмів
Очікуваний результат	Підтримка фінансової стабільності України під час війни	Формування сучасної конкурентоспроможної економіки та прискорення повоєнного розвитку

Джерело: розроблено автором

Запропонований проєкт передбачає значне розширення обсягів фінансування та акцент на інвестиційному відновленні економіки. Особливу увагу в URRP приділено модернізації інфраструктури, розвитку приватного сектору та відбудові постраждалих регіонів. У цілому впровадження URRP дозволить перейти від стабілізаційної моделі підтримки до комплексної системи повоєнного економічного розвитку України.

Прогнозні позитивні результати від запровадження Програми Ukraine Recovery and Resilience Program (URRP) для української економіки представлено на рис. 3.2.

Прогнозні позитивні результати від запровадження Програми Ukraine Recovery and Resilience Program (URRP)	
→	1. Прискорення темпів повоєнного економічного відновлення. URRP дозволить забезпечити системне фінансування відбудови ключових секторів економіки, що сприятиме швидшому відновленню ВВП та виробничого потенціалу.
→	2. Модернізація національної інфраструктури. Реалізація програми забезпечить відновлення та оновлення транспортної, енергетичної та соціальної інфраструктури на сучасній технологічній основі.
→	3. Залучення масштабних іноземних інвестицій. Завдяки міжнародним гарантіям та механізмам страхування ризиків підвищиться інвестиційна привабливість України для приватного капіталу.
→	4. Зміцнення макрофінансової стабільності. Комплексна фінансова підтримка сприятиме зниженню бюджетного дефіциту та стабілізації державних фінансів у середньо- та довгостроковій перспективі.
→	5. Розвиток регіонів та зменшення диспропорцій. Програма забезпечить цільове фінансування найбільш постраждалих регіонів, що сприятиме вирівнюванню соціально-економічного розвитку територій.
→	6. Підвищення ефективності державного управління. Впровадження механізмів моніторингу, цифрового контролю та прозорості використання коштів зменшить корупційні ризики та підвищить довіру до державних інституцій.
→	7. Прискорення європейської інтеграції України. URRP передбачає гармонізацію економічних та інституційних стандартів з вимогами ЄС, що сприятиме поглибленню інтеграційних процесів України в європейський економічний простір.

Рисунок 3.2 – Прогнозні позитивні результати від запровадження Програми Ukraine Recovery and Resilience Program (URRP) до 2030 року

Джерело: розроблено автором

Прогноз основних показників економічного розвитку України та ефективності реалізації Програми URRP (2027–2030 рр.) представлено у табл. 3.7.

Прогнозні показники свідчать, що реалізація програми URRP матиме позитивний вплив на економічний розвиток України у 2027–2030 роках.

Таблиця 3.7 – Прогноз основних показників економічного розвитку України та ефективності реалізації Програми URRP (2027–2030 рр.)

Показник	2027	2028	2029	2030	Прогнозна тенденція
Реальний ВВП, % зростання	7,5	8,2	8,8	9,5	Стабільне прискорення економічного зростання
Номінальний ВВП, млрд дол. США	220	245	275	310	Поступове збільшення обсягів економіки
Рівень інвестицій у ВВП, %	22	24	26	28	Зростання інвестиційної активності
Державний борг, % до ВВП	108,5	104,0	98,0	92,0	Поступове зниження боргового навантаження
Бюджетний дефіцит, % до ВВП	9,7	7,5	5,0	3,5	Скорочення дефіциту бюджету
Частка грантового фінансування міжнародної допомоги, %	35	40	45	50	Збільшення безповоротної підтримки
Обсяг міжнародних інвестицій, млрд дол. США	25	35	45	55	Активне зростання притоку капіталу
Рівень безробіття, %	11	9	7,5	6	Поліпшення ситуації на ринку праці
Частка відновленої інфраструктури, %	40	45	55	60	Завершення основного етапу відбудови
Ефективність використання міжнародної допомоги (індекс 0–1)	0,65	0,72	0,80	0,88	Підвищення прозорості та результативності

Джерело: розроблено автором

Таким чином, очікується стале зростання ВВП, зниження боргового навантаження та скорочення бюджетного дефіциту. Одночасно прогнозується активізація інвестиційних процесів та збільшення обсягів міжнародного фінансування, особливо у формі грантів. Поступове відновлення інфраструктури та зменшення безробіття свідчать про покращення соціально-економічної ситуації. Загалом URRP формує передумови для переходу України до моделі стійкого та інвестиційно орієнтованого економічного розвитку.

Висновки до розділу 3

Проведене дослідження показало, що міжнародна фінансова допомога є критично важливим джерелом підтримки економіки України в умовах війни, однак її реалізація супроводжується значними проблемними аспектами.

Найбільшими викликами залишаються зростання державного боргу, посилення залежності від зовнішніх джерел фінансування та ризику боргової нестійкості. Водночас суттєво знижують ефективність міжнародної допомоги складні бюрократичні процедури, недостатня координація між донорами та недосконалість механізмів моніторингу використання коштів. Додаткові труднощі створюють воєнні ризики, руйнування інфраструктури та обмежені можливості довгострокового стратегічного планування в умовах невизначеності. У цілому підвищення результативності міжнародної фінансової допомоги потребує вдосконалення системи державного управління, посилення інституційної спроможності та забезпечення більшої прозорості й узгодженості взаємодії України з міжнародними фінансовими партнерами.

Повоєнне відновлення економіки України потребує комплексної активізації міжнародної фінансової допомоги та переходу від переважно стабілізаційної моделі підтримки до моделі довгострокового інвестиційного розвитку. Пріоритетними напрямками виступають збільшення частки грантового фінансування, розширення інвестиційних програм, підтримка регіонального відновлення та розвиток державно-приватного партнерства. Важливе значення матиме вдосконалення механізмів координації міжнародної допомоги, підвищення прозорості використання коштів і запровадження ефективних систем моніторингу. Запропонована програма Ukraine Recovery and Resilience Program (URRP) створює передумови для масштабної модернізації економіки, відновлення інфраструктури та посилення інвестиційної привабливості України. Загалом реалізація визначених напрямів сприятиме забезпеченню макроекономічної стійкості та формуванню конкурентоспроможної моделі розвитку держави у повоєнний період.

ВИСНОВКИ

За результатами проведеного дослідження міжнародної фінансової допомоги як інструменту повоєнної відбудови економіки України можна зробити наступні висновки:

1. Міжнародна фінансова допомога є багатогранною економічною категорією, яка розглядається як сукупність фінансових ресурсів, а також технічної, гуманітарної, інституційної та іншої підтримки, що надається країнам-реципієнтам для забезпечення їх соціально-економічного розвитку. Визначено основні сутнісні характеристики міжнародної фінансової допомоги, серед яких міжнародний характер, цільова спрямованість, умовність, пільговість або безповоротність, а також інституційна регульованість.

2. Фактори впливу та організація надання міжнародної фінансової допомоги є взаємопов'язаними елементами, що визначають ефективність зовнішньої підтримки розвитку економіки держави. Аналіз факторів показав, що ключовими серед них є економічні, політичні, соціальні, інституційні та геополітичні чинники, які формують обсяги та умови залучення фінансових ресурсів. Організаційні аспекти забезпечують чітку послідовність процедур від ідентифікації потреб до оцінки результатів реалізації проєктів. Значну роль у цьому процесі відіграють міжнародні фінансові організації та інституційна взаємодія між донорами і державами-реципієнтами.

3. Міжнародна фінансова допомога в умовах війни та повоєнної відбудови держави є ключовим інструментом забезпечення її економічної та соціальної стабільності. Вона суттєво змінює свої форми та механізми реалізації, орієнтуючись на швидке реагування та першочергове задоволення критичних потреб. У воєнний період домінує гуманітарна, бюджетна та екстрена фінансова підтримка, спрямована на збереження функціонування держави. У повоєнний період акцент зміщується на довгострокове відновлення інфраструктури, економіки та соціальної сфери. Важливу роль відіграє посилення міжнародної координації та участь провідних фінансових організацій у процесах відбудови.

4. Оцінка світового досвіду надання міжнародної фінансової допомоги державам в умовах військових конфліктів свідчить про її ключову роль у забезпеченні післяконфліктної стабілізації та економічного відновлення країн. Аналіз різних історичних періодів показав, що підходи до фінансової підтримки суттєво еволюціонували – від масштабних програм післявоєнної відбудови до комплексних багатовекторних механізмів сучасного етапу. Успішність міжнародної допомоги значною мірою залежить від її структури, координації між донорами та здатності держави-реципієнта ефективно використовувати отримані ресурси.

5. Сучасні проєкти міжнародної фінансової допомоги Україні мають комплексний характер і поєднують бюджетну підтримку, інвестиції у відновлення інфраструктури, макрофінансову стабілізацію та структурні реформи. Найбільшу роль відіграють програми Європейського Союзу та Світового банку, які забезпечують як оперативну підтримку під час війни, так і довгострокове відновлення економіки. Важливою тенденцією є також перехід до багатосторонніх координаційних механізмів, що дозволяють узгоджувати дії різних донорів та підвищувати ефективність використання ресурсів.

6. Міжнародна фінансова допомога відіграє ключову роль у забезпеченні макроекономічної стабільності України в умовах війни. Вона дозволяє компенсувати значний дефіцит державного бюджету, який виник через скорочення внутрішніх доходів та зростання військових витрат. Завдяки зовнішнім надходженням забезпечується безперервне фінансування соціальних програм, пенсій, медицини та освіти. Крім того, міжнародна підтримка сприяє підтриманню стабільності валютного ринку та формуванню достатнього рівня золотовалютних резервів. Водночас зростання обсягів зовнішнього фінансування супроводжується збільшенням державного боргу та підвищенням боргового навантаження. Це формує довгострокові виклики для фінансової стійкості держави та потребує ефективного управління борговими зобов'язаннями.

7. Проведений аналіз показує, що співробітництво України з міжнародними

фінансовими інституціями має як значні переваги, так і суттєві проблемні аспекти. Основними з них є жорсткі умови фінансування, зростання боргового навантаження, бюрократичні обмеження та недостатня координація між донорами. Водночас ці проблеми мають системний характер і потребують комплексного вдосконалення механізмів взаємодії. Підвищення ефективності співпраці можливе за рахунок посилення інституційної спроможності держави, оптимізації процедур та більшої узгодженості дій міжнародних партнерів.

8. Активізація міжнародної фінансової допомоги є необхідною передумовою ефективного повоєнного відновлення економіки України. Важливого значення набуває не лише збільшення обсягів зовнішнього фінансування, а й удосконалення механізмів його координації, розподілу та контролю використання. Пріоритетними напрямками виступають розширення грантової підтримки, залучення інвестиційного фінансування та розвиток державно-приватного партнерства. Водночас важливо забезпечити прозорість реалізації програм допомоги та їх узгодженість із потребами регіонального відновлення і структурних реформ.

9. Доцільним визначено внесення змін до діючої програми Ukraine Facility та формування на її основі нового проєкту - Ukraine Recovery and Resilience Program – Програма відновлення та економічної стійкості України (URRP) на період 2027-2030 роки. Прогнозні показники свідчать, що реалізація програми URRP матиме позитивний вплив на економічний розвиток України у 2027–2030 роках. Очікується стале зростання ВВП, зниження боргового навантаження та скорочення бюджетного дефіциту. Одночасно прогнозується активізація інвестиційних процесів та збільшення обсягів міжнародного фінансування, особливо у формі грантів. Поступове відновлення інфраструктури та зменшення безробіття свідчать про покращення соціально-економічної ситуації. Загалом URRP формує передумови для переходу України до моделі стійкого та інвестиційно орієнтованого економічного розвитку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Мединська Т. В., Боднарюк І. Л., Олійник Н. Р. Міжнародна допомога як основа повоєнного відновлення економіки України. *Вісник Львівського торговельно-економічного університету*. Економічні науки. 2023. № 73. С. 93-102. URL: <https://www.journals-lute.lviv.ua/index.php/visnyk-econom/article/view/1396/1316> (дата звернення: 14.04.2026).
2. Міжнародні відносини та світова політика : навч.-метод. посіб. / В. Ю. Дронов ; НУ «Одеська юридична академія». Одеса : Фенікс, 2022. 131 с.
3. Іваницька О.П. Регіональні підсистеми міжнародних відносин: навч. посібник. Вінниця: ТВОРИ, 2018. 444 с.
4. Міжнародні відносини та зовнішня політика України : підручник. Ю. В. Пунда, І. П. Козинець, В. С. Клименко та ін. К. : НУОУ. 2020. 328 с.
5. Томахів В. Політологія. Навч. посібник. Вид. т-е, доповнене. В. Томахів. Тернопіль: ТНЕУ, 2018. 244с.
6. Теорія міжнародних відносин : підруч. / І. А. Єремеєва. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2023. 140 с.
7. Коваль І. М. Світова політика та міжнародні відносини ХХ–ХХІ століть: навч.-метод. посіб. Одес. нац. ун-т ім. І. І. Мечникова. Одеса : Астропринт, 2021. 120 с.
8. Міжнародні відносини та світова політика : навчально-методичний посібник / За ред. Ю. В. Чайковського, Р. Ф. Харитонова. Одеса : 2022. 43 с.
9. Міжнародні економічні відносини: підручник / За ред. А. П. Голікова, О. А. Довгаль. Х. : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2014. 602 с.
10. Посаднева О., Смолієнко В. Аналіз впливу міжнародної допомоги на ресурсну базу державного бюджету України. *Сталий розвиток економіки*. 2025. №2(53). С. 335-340.
11. Дем'янюк О. Міжнародна допомога у забезпеченні фінансування сталого розвитку. *Вісник Тернопільського національного економічного університету*. 2018. Вип. 3. С. 60–69.

12. Мороз Н. В., Косик В. М. Фінансова допомога Україні від міжнародних партнерів у період війни. *Проблеми сучасних трансформацій*. Серія: економіка та управління. 2022. № 5. DOI: <https://doi.org/10.54929/2786-5738-2022-5-08-01>.

13. Щипанський П. В., Леонтович С. П., Сотник В. В. Міжнародна допомога партнерів як одна з економічних складових перемоги. *Актуальні питання національної безпеки і оборони*. 2022. № 2. С. 27–31.

14. Литвинчук О., Шевчук А., Войтюк О. Міжнародна допомога Україні в умовах війни як вид співробітництва з міжнародними організаціями. *Євроінтеграція України та економічна безпека держави*. 2024. Вип. 1(32). С. 239–252.

15. Прохорова М.Е., Гуменюк Я.М. Міжнародна фінансова допомога Україні. *Наукові перспективи*. 2023. № 11(41). С. 640–651.

16. Фрайер Е., Ліщинський І., Лизун М. Вплив міжнародної допомоги та прямих іноземних інвестицій на економічне зростання в Україні». *Журнал європейської економіки*. 2024. Вип. 23 С. 397-412. URL: <https://jeej.wunu.edu.ua/index.php/ukjee/article/view/1793>.

17. Хом'як М. С. Міжнародна фінансова допомога як основа повоєнної відбудови та регіонального розвитку України. *Причорноморські економічні студії*. 2025. Вип. 96. С. 193-198.

18. Панченко В.А. Роль міжнародної фінансової допомоги у відбудові економіки України в умовах війни. *Економіка, управління та адміністрування*. 2024. № 2(108). С. 139-143.

19. Виговська Н. Г., Цисар О. В. Державна фінансова допомога: сутність, критерії ідентифікації, класифікація. *Економіка та управління*. 2023 № 4 (106). С. 129-135.

20. Батрак О., Маргасова В. Міжнародна фінансова допомога: вплив на фінансову архітектуру та стійкість публічних фінансів України. *Проблеми сучасних трансформацій*. Серія: економіка та управління. 2025. №21. URL: <https://pm.knutd.edu.ua/bitstream/123456789/31879/1/20.pdf> (дата звернення: 19.04.2026).

21. Грицун В. В. Міжнародна фінансова допомога ЄС. *Економічний вісник. Серія : Фінанси, облік, оподаткування*. 2021. Вип. 8. С. 52-61.
22. Іванов С. О. Міжнародні фінансові інституції у воєнних конфліктах: теоретичний аспект. Київ : Економічна думка, 2021. 214 с.
23. Петрова Н. В., Кузнєцов М. А. Роль Світового банку в економічному відновленні країн після конфліктів. *Журнал міжнародної економіки*. 2022. Вип. 3. С. 45–67.
24. Smith, J., Johnson, R. (2020) The European Bank for Reconstruction and Development and post-conflict economic stabilization: a comparative study. *Journal of International Finance*. Vol. 15, No. 2. P. 123–147.
25. Chen L., Ahmed R., Hassan M. (2023) Adaptive models of international financial institutions in conflict zones: The Syrian case. *Global Economic Review*. Vol. 52, No. 4. P. 334–358.
26. Коваленко І. М. Особливості співпраці України з МВФ в умовах війни. *Вісник економічної безпеки*. 2023. № 1. С. 12–29.
27. Сидоренко В. П. Оцінка ефективності програм МВФ у кризових ситуаціях. *Економіка та управління*. 2022. № 7. С. 78–95.
28. Бушінський Б. Х. Економічна стійкість у контексті воєнних конфліктів: теоретичний аналіз. *Економіка України*. 2021. № 5. С. 45–58.
29. Ostrom E. Adaptive governance and institutional resilience: Frameworks for managing uncertainty. *Global Environmental Change*. 2009. Vol. 19, № 4. P. 412–437.
30. International Monetary Fund. Rapid Financing Instrument (RFI) Manual. IMF Publications. 2022. P. 7–12.
31. International Monetary Fund. Extended Fund Facility: Guidelines and Case Studies. IMF Reports. 2023. P. 23–35.
32. World Bank. Policy-Based Lending and ESG Integration in Post-Conflict Recovery. World Bank Reports. 2024. P. 112–125.
33. IMF. Ukraine: Rapid Financing Instrument – Report and Disbursement Data. IMF Country Report No. 22/123. 2022. P. 10–18.
34. IMF. Ukraine: Extended Fund Facility Arrangement Review. IMF Country

Report No. 23/45. 2023. С. 22–40.

35. World Bank. Sudan Economic Update: Challenges after the 2021 Military Coup. World Bank Report. 2023. P. 55–67.

36. UN OCHA. Syria Humanitarian Response Plan 2023. United Nations Office for the Coordination of Humanitarian Affairs. 2023. P. 102–115.

37. Гетманенко О. О. Роль міжнародних фінансових інституцій у формуванні економічної стійкості країн у стані війни: кейс України у порівняльному контексті. *Економіка та суспільство*. 2025. Випуск 74. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-74-67>.

38. Посаднева О. М., Смолієнко В. О. Аналіз впливу міжнародної допомоги на ресурсну базу державного бюджету України. Сталий розвиток економіки. 2025. №2(53). С. 335–340. DOI: <https://doi.org/10.32782/2308-1988/2025-53-46>.

39. International Monetary Fund. Historical Public Finance and Stabilization Reports. URL: <https://www.imf.org/> (дата звернення: 16.04.2026).

40. Organisation for Economic Co-operation and Development. The Marshall Plan: Lessons for the 21st Century. Paris : OECD Publishing, 2008. 240 p.

41. Milward, A. (1984) The Reconstruction of Western Europe 1945–1951. Berkeley : University of California Press. 523 p.

42. Smith, J. (2019) International Aid and Post-War Economic Reconstruction: Evidence from Europe. *Journal of Economic History*. Vol. 79(3). P. 845–872.

43. Brown, A., Williams, R. (2020) Foreign Aid Effectiveness in Post-Conflict Countries. *World Development*. Vol. 130. P. 104–117.

44. Johnson, M. (2018) The Role of International Financial Institutions in Post-War Recovery. *International Economics Review*. Vol. 61(2). P. 315–340.

45. Collier, P., Hoeffler, A. (2004) Aid, Policy and Growth in Post-Conflict Societies. *European Economic Review*. Vol. 48(5). P. 1125–1145.

46. Addison, T. (2003) From Conflict to Recovery in Africa: Lessons from Post-War Reconstruction. *Journal of African Economies*. 2003. Vol. 12(4). P. 423–460.

47. Kang, S., Meernik, J. (2005) Civil War Destruction and International Assistance: The Balkan Experience. *Conflict Management and Peace Science*. Vol.

22(2). P. 97–116.

48. Kang, S., Meernik, J. (2004) Determinants of Post-Conflict Economic Assistance. Vol. 41(2). P. 149–166.

49. Donaubauer, J., Herzer, D., Nunnenkamp, P. (2019) The Effectiveness of Aid under Post-Conflict Conditions: A Sector-Specific Analysis. Vol. 55(4). P. 720–736.

50. Lilja, J., Lindé, T., Ahmad, A., Milante, G. (2025) Foreign Aid Composition and Sustaining Peace After War. Vol. 20(3). P. 1–20.

51. Collier P., Hoeffler A. Aid, Policy and Growth in Post-Conflict Societies. 2004. Vol. 48(5). P. 1125–1145.

52. The World Bank and Ukraine: Laying the Groundwork for Reconstruction in the Midst of War. — The World Bank. URL: <https://www.worldbank.org/en/results/2023/11/30/the-world-bank-andukraine-laying-the-groundwork-for-reconstruction-in-the-midst-of-war> (дата звернення: 29.04.2026).

53. Ukraine Support Tracker. Kiel Institute for the World Economy. URL: <https://www.ifw-kiel.de/topics/war-against-ukraine/ukraine-support-tracker/> (дата звернення: 15.03.2026).

54. Танас Х. В. Вплив міжнародної фінансової допомоги на макроекономічну стабільність України. URL: <https://conf-keip.kpi.ua/article/view/348169> (дата звернення: 30.03.2026).

55. Співпраця з міжнародними фінансовими організаціями. Національний банк України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/about/international/financial-institutions> (дата звернення: 15.03.2026).

56. Скрильов В. В. Вплив міжнародної фінансової допомоги на стійкість державних фінансів України. *Ефективна економіка*. 2025. №3. URL: <https://www.nayka.com.ua/index.php/ee/article/download/6059/6123/13558> (дата звернення: 26.03.2026).

57. Чеберяко О., Герус Д. Вплив міжнародної фінансової допомоги на боргову безпеку України в умовах широкомасштабної війни. *Публічні фінанси*. 2025. №1(82). С. 69-84.

58. Національний банк України. Статистика. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/macro-indicators> (дата звернення: 13.04.2026).
59. Мінфін. URL: <https://index.minfin.com.ua/> (дата звернення: 03.03.2026).
60. Барановський О. І. Дослідження теоретичних засад боргової безпеки держави. *Науковий вісник Ужгородського університету*. Економіка. 2016. № 1. Т. 1. С. 327–337.
61. Волкова Ю. Міжнародна технічна допомога в умовах воєнного стану: бюрократичні перепони та можливості реформування. актуальні проблеми правознавства, 2025. №1. С. 30-37.
62. Курносенко Л. В. Проблеми та особливості міжнародної фінансової підтримки України в умовах війни. *Public Administration and Regional Development*. 2022. №1. С. 255-274. DOI: 10.34132/pard2022.15.13.
63. International Monetary Fund. 2025. Seventh review under the extended arrangement under the extended fund facility, requests for modification of a performance criterion, rephasing of access, and financing assurances review-press release; staff report; and statement by the alternate executive director for Ukraine. Washington, D.C.: IMF.
64. Механізм фінансування України від ЄС Ukraine Facility: особливості здійснення закупівель. Інфобокс. URL: <https://infobox.prozorro.org/articles/mehanizm-finansuvannya-ukrajini-vid-yes-ukraine-facility-osoblivosti-zdiysnennya-zakupivel> (дата звернення: 01.03.2026).
65. Складанюк Д. М. Міжнародна фінансова допомога як інструмент відбудови української економіки. Праці XXVI Всеукраїнської наукової конференції студентів, аспірантів та молодих вчених «Проблеми розвитку соціально-економічних систем в національній та глобальній економіці» (02.04.2026 р., м. Вінниця). Том 1. Вінниця: ДонНУ імені Василя Стуса, 2026. С. 67-70.